

Statliga företag

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen lägger regeringens skrivelser 2017 års redogörelse för företag med statligt ägande och Riksrevisionens rapport om statens bolagsinnehav till handlingarna. Utskottet föreslår även att riksdagen avslår samtliga motionsyrkanden.

Den förstnämnda skrivelsen innehåller verksamhetsberättelsen för företag med statligt ägande och beaktar utvecklingen för de statligt ägda företagen under 2016 och fram t.o.m. den 1 maj 2017. I den sistnämnda skrivelsen går regeringen igenom Riksrevisionens rapport om statens bolagsinnehav och redovisar bl.a. vilka åtgärder som vidtagits med anledning av de iakttagelser som gjorts i rapporten.

Motionsyrkandena handlar om den övergripande förvaltningen av statliga företag, om hur förvaltningen av vissa statliga företag ska bedrivas och om statens ägande av vissa företag.

I betänkandet finns 13 reservationer (M, SD, C, V, L, KD).

Behandlade förslag

Skrivelse 2016/17:140 2017 års redogörelse för företag med statligt ägande.

Skrivelse 2016/17:184 Riksrevisionens rapport om statens bolagsinnehav.

Ett fyrtiotal yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2017/18.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	6
Ärendet och dess beredning.....	6
Skrivelsernas huvudsakliga innehåll	6
Utskottets överväganden.....	7
Övergripande förvaltningen av statliga företag	7
Skrivelsen med 2017 års redogörelse för företag med statligt ägande	7
Skrivelsen om Riksrevisionens rapport om statens bolagsinnehav	9
Motionerna	11
Vissa kompletterande uppgifter	13
Utskottets ställningstagande.....	22
Förvaltningen av vissa statligt ägda företag	26
Motionerna.....	26
Vissa kompletterande uppgifter	28
Utskottets ställningstagande.....	31
Statens ägande av vissa företag	34
Motionerna.....	34
Vissa kompletterande uppgifter	36
Utskottets ställningstagande.....	38
Reservationer	40
1. Förvaltningen av de statligt ägda företagen, punkt 3 (M, C, L, KD)	40
2. Förvaltningen av de statligt ägda företagen, punkt 3 (SD)	41
3. Jämställdhet och statliga företag, punkt 4 (M, C, L, KD).....	42
4. Jämställdhet och statliga företag, punkt 4 (SD)	43
5. Övrigt om uppdrag och mål för de statligt ägda företagen, punkt 5 (C)	44
6. SJ AB:s avkastningskrav, punkt 6 (SD, V).....	45
7. Genomförande av ett förändrat avkastningskrav för SJ AB, punkt 7 (V)	46
8. LKAB:s uppdrag, punkt 8 (SD).....	46
9. Förvaltningen av Sveaskog AB m.m., punkt 9 (SD)	47
10. Förvaltningen av Sveaskog AB m.m., punkt 9 (V).....	48
11. Saminvest AB:s verksamhetsinriktning, punkt 10 (KD)	48
12. Vattenfall AB:s uppdrag och mål, punkt 11 (SD).....	49
13. Vattenfall AB:s uppdrag och mål, punkt 11 (V).....	50
Särskilda yttranden	52
1. SJ AB:s avkastningskrav, punkt 6 (SD).....	52
2. SJ AB:s avkastningskrav, punkt 6 (V).....	52
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	54
Skrivelse 2016/17:140.....	54
Skrivelse 2016/17:184.....	54
Motioner från allmänna motionstiden 2017/18	54
<i>Bilaga 2</i>	
Företag med statligt ägande	60

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Övergripande om förvaltningen av statliga företag

1. Skrivelsen med 2017 års redogörelse för företag med statligt ägande

Riksdagen lägger skrivelse 2016/17:140 till handlingarna.

2. Skrivelsen om statens bolagsinnehav

Riksdagen lägger skrivelse 2016/17:184 till handlingarna.

3. Förvaltningen av de statligt ägda företagen

Riksdagen avslår motionerna

2017/18:928 av Mattias Bäckström Johansson m.fl. (SD) yrkande 1,
2017/18:3405 av Lars Hjärmered m.fl. (M) yrkandena 24–26, 28, 29 och
31 samt

2017/18:3420 av Lars Hjärmered m.fl. (M, C, L, KD) yrkande 8.

Reservation 1 (M, C, L, KD)

Reservation 2 (SD)

4. Jämställdhet och statliga företag

Riksdagen avslår motionerna

2017/18:928 av Mattias Bäckström Johansson m.fl. (SD) yrkande 2,
2017/18:1796 av Eva-Lena Jansson (S) och
2017/18:3405 av Lars Hjärmered m.fl. (M) yrkande 27.

Reservation 3 (M, C, L, KD)

Reservation 4 (SD)

5. Övrigt om uppdrag och mål för de statligt ägda företagen

Riksdagen avslår motionerna

2017/18:1005 av Lars Beckman (M),

2017/18:1456 av Maria Strömkvist m.fl. (S),

2017/18:1872 av Lennart Axelsson m.fl. (S),

2017/18:2208 av Hans Hoff (S),

2017/18:2704 av Jenny Petersson (M) yrkande 2,

2017/18:3488 av Helena Lindahl och Per Åsling (båda C) och

2017/18:3757 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkande 14.

Reservation 5 (C)

Förvaltningen av vissa statligt ägda företag

6. SJ AB:s avkastningskrav

Riksdagen avslår motionerna

2017/18:926 av Mattias Bäckström Johansson m.fl. (SD),
2017/18:1142 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkande 2 i denna del och
2017/18:2785 av Stina Bergström och Niclas Malmberg (båda MP)
yrkande 2.

Reservation 6 (SD, V)

7. Genomförande av ett förändrat avkastningskrav för SJ AB

Riksdagen avslår motion

2017/18:1142 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkande 2 i denna del.

Reservation 7 (V) – villkorad

8. LKAB:s uppdrag

Riksdagen avslår motion

2017/18:922 av Josef Fransson m.fl. (SD) yrkande 3.

Reservation 8 (SD)

9. Förvaltningen av Sveaskog AB m.m.

Riksdagen avslår motionerna

2017/18:914 av Runar Filper m.fl. (SD),

2017/18:1149 av Jens Holm m.fl. (V) yrkande 8 och

2017/18:2096 av Dennis Dioukarev (SD).

Reservation 9 (SD)

Reservation 10 (V)

10. Saminvest AB:s verksamhetsinriktning

Riksdagen avslår motion

2017/18:3747 av Penilla Gunther m.fl. (KD) yrkande 3.

Reservation 11 (KD)

11. Vattenfall AB:s uppdrag och mål

Riksdagen avslår motionerna

2017/18:918 av Mattias Bäckström Johansson m.fl. (SD) yrkandena 1
och 2,

2017/18:1515 av Lars Beckman (M),

2017/18:1795 av Isak From (S) och

2017/18:3393 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 8.

Reservation 12 (SD)

Reservation 13 (V)

Statens ägande av vissa företag

12. Statens ägande av vissa företag

Riksdagen avslår motionerna

2017/18:1191 av Jesper Skalberg Karlsson (M),

2017/18:1239 av Sotiris Delis och Thomas Finnborg (båda M),

2017/18:1535 av Lars Beckman (M),

2017/18:1777 av Jesper Skalberg Karlsson (M),
2017/18:2296 av Markus Wiechel (SD) yrkandena 2–5,
2017/18:3242 av Erik Bengtzboe (M),
2017/18:3263 av Erik Bengtzboe och Ida Drougge (båda M),
2017/18:3279 av Erik Bengtzboe (M),
2017/18:3284 av Erik Bengtzboe (M) och
2017/18:3307 av Erik Bengtzboe (M).

Stockholm den 16 november 2017

På näringsutskottets vägnar

Jennie Nilsson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Jennie Nilsson (S), Lars Hjalmered (M), Åsa Westlund (S), Hans Rothenberg (M), Per-Arne Håkansson (S), Josef Fransson (SD), Hanif Bali (M), Helena Lindahl (C), Ann-Charlotte Hammar Johansson (M), Mattias Jonsson (S), Mattias Bäckström Johansson (SD), Said Abdu (L), Birger Lahti (V), Penilla Gunther (KD), Patrik Engström (S), Lorentz Tovatt (MP) och Åsa Eriksson (S).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I detta betänkande behandlar utskottet regeringens skrivelser 2016/17:140 2017 års redogörelse för företag med statligt ägande och 2016/17:184 Riksrevisionens rapport om statens bolagsinnehav. Utskottet behandlar dessutom 44 motionsyrkanden om statliga företag från den allmänna motionstiden 2017/18.

Skrivelsernas huvudsakliga innehåll

Skrivelse 2016/17:140 2017 års redogörelse för företag med statligt ägande innehåller verksamhetsberättelsen för företag med statligt ägande och beaktar utvecklingen för de statligt ägda företagen under 2016 och fram t.o.m. den 1 maj 2017.

I skrivelse 2016/17:184 Riksrevisionens rapport om statens bolagsinnehav går regeringen igenom Riksrevisionens nämnda rapport som innehåller en granskning av regeringens arbete med att bedöma och upprätthålla aktualiteteten i motiv, syfte och mål med de statliga bolagsinnehaven. I skrivelsen redovisar regeringen sin bedömning av Riksrevisionens iakttagelser och rekommendationer samt vilka åtgärder som vidtagits med anledning av dessa.

Utskottets överväganden

Övergripande förvaltningen av statliga företag

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen lägger regeringens skrivelser till handlingarna. Vidare avslår riksdagen motionsyrkanden som rör förvaltningen av företag med statligt ägande, jämställdhet och statliga företag och övrigt om uppdrag och mål för de statligt ägda företagen. Utskottet hänvisar bl.a. till de grundläggande principer som är styrande för statens bolagsförvaltning och det pågående utvecklingsarbetet när det gäller förvaltningen av de statligt ägda företagen.

Jämför reservation 1 (M, C, L, KD), 2 (SD), 3 (M, C, L, KD), 4 (SD) och 5 (C).

Skrivelsen med 2017 års redogörelse för företag med statligt ägande

I skrivelse 2016/17:140 lämnar regeringen en redogörelse för förvaltningen av statens bolagsägande och för verksamheten i de bolag som Regeringskansliet förvaltade vid årsskiftet 2016/17. I skrivelsen berörs också den verksamhet som bedrivs i Svenska skeppshypotekskassan, Stiftelsen Industrifonden och Stiftelsen Norrlandsfonden.

Systemet med årliga redogörelser från regeringen baseras på ett beslut av riksdagen våren 1981 (prop. 1980/81:22, bet. 1980/81:NU29). Syftet är att ge en beskrivning av statens företagsägande och de värden som finns i de statligt ägda företagen. Verksamhetsberättelsen för bolag med statligt ägande är regeringens årliga redogörelse.

I verksamhetsberättelsen redogör regeringen även för statens ägarpolicy och riktlinjer för bolag med statligt ägande samt för hur förvaltningen och bolagen utvecklats under året. Statens ägarpolicy har tidigare beslutats som en del av verksamhetsberättelsen. Statens ägarpolicy och riktlinjer för bolag med statligt ägande 2017 beslutades dock i december 2016, i enlighet med den förändrade ordning som presenterades i föregående års skrivelse med redogörelse för företag med statligt ägande (skr. 2015/16:140). Statens ägarpolicy 2017 ersätter den tidigare ägarpolicy som beslutades 2015, och regeringens riktlinjer för extern rapportering respektive riktlinjer för ersättning och andra anställningsvillkor för ledande befattningshavare ersätter de tidigare riktlinjerna som beslutades 2007 respektive 2009. Statens ägarpolicy och regeringens riktlinjer för bolag med statligt ägande har 2017 beslutats vid årsstämmorna i de statligt helägda bolagen. I övriga bolag där staten är delägare verkar staten även fortsättningsvis i dialog med övriga ägare för att ägarpolicy och riktlinjerna ska tillämpas, samt överlämnar dessa till bolaget

vid årsstämman. Regeringen uppger i skrivelsen att man avser att inom ramen för statens ägarpolicy fortsätta att utveckla bolagsstyrningen samt att revidera statens ägarpolicy vid behov.

Vidare uppges att regeringen aktivt ska förvalta statens tillgångar i form av aktier i bolagen med statligt ägande så att deras värdeutveckling och avkastning blir den bästa möjliga givet ett balanserat risktagande samt att de särskilt beslutade samhällsuppdragen utförs väl. För att åstadkomma detta är det bl.a. viktigt att ge bolagen förutsättningar och möjligheter att utvecklas och fortsätta konkurrera på sina marknader. Det är viktigt att staten är en aktiv, professionell ägare med fokus på långsiktigt värdeskapande.

I skrivelsen framför regeringen också att en ökad globalisering, teknologisk utveckling och ökad konkurrensutsättning har förändrat förutsättningarna för ett flertal av de statligt ägda bolagen. Som en konsekvens av detta har den statligt ägda bolagsportföljen förändrats betydligt över tid. För staten som aktiv och professionell ägare ingår att pröva skälen för fortsatt statligt ägande liksom att överväga bolagens olika uppdrag och inriktning. Samhällsuppdrag i ett flertal bolag motiverar dock enligt regeringen att staten även fortsättningsvis är en betydande bolagsägare.

I skrivelsen redogör regeringen vidare för innehållet i verksamhetsberättelsen. Där finns information om statens förvaltningskostnader, bl.a. interna kostnader och kostnader för köpta tjänster. I verksamhetsberättelsen beskrivs också processen för att nominera styrelseledamöter. I andra avsnitt behandlas bolagens ekonomiska mål. I verksamhetsberättelsen beskrivs även hållbarhetsarbetet i bolagen med statligt ägande, och en åiterrapportering görs av Vattenfall AB:s utveckling i förhållande till de s.k. 2020-målen. I ett avsnitt redogörs för Regeringskansliets arbete med att fastställa s.k. uppdragsmål (mål för de särskilt beslutade samhällsuppdragen).

Könsuppdelad statistik finns för styrelse, VD och ledningsgrupp. En sammanställning av fördelningen mellan revisionsarvoden och övriga arvoden som betalats ut till revisionsbolag presenteras också. Vidare redovisas en konsoliderad balans- och resultaträkning. Det finns också en sammanfattande redovisning över beslutade utdelningar från och anslag till bolag med statligt ägande.

Liksom tidigare år finns i verksamhetsberättelsen bolagsöversikter som innehåller en kortfattad ekonomisk redovisning, en presentation av bolagets verksamhet och mål samt måluppföljning. För att tydliggöra motiven till att staten äger bolaget inleds varje bolagsöversikt med en ingress som ger en översiktlig bild av bolagets uppdrag och verksamhet. Som ett komplement till denna översikt finns en förteckning över de förslag som regeringen lämnat till riksdagen och som behandlar de aktuella bolagen. I bolagsöversikterna finns även information om bolagens styrelseledamöter och deras arvoden. Av översikten framgår också om bolaget redovisar enligt International Financial Reporting Standards (IFRS) eller lämnar en hållbarhetsredovisning enligt Global Reporting Initiative (GRI).

Regeringen anför i skrivelsen att man avser att fortsätta utvecklingen av den årliga skrivelsen för att säkerställa att riksdagen får en god bild av den statligt ägda bolagsportföljen.

Skrivelsen om Riksrevisionens rapport om statens bolagsinnehav

Riksrevisionen har granskat regeringens arbete med att bedöma och upprätthålla aktualiteteten i motiv, syfte och mål med de statliga bolagsinnehaven. Granskningen redovisas i rapporten Statens bolagsinnehav – Aktualiteten i det statliga bolagsinnehavet (RiR 2017:1). I skrivelse 2016/17:184 går regeringen igenom rapporten och redovisar sin bedömning av Riksrevisionens iakttagelser och rekommendationer samt redovisar vilka åtgärder som vidtagits med anledning av dessa.

Riksrevisionen anger i sin rapport bl.a. att staten är en av Sveriges största bolagsägare. Det statliga bolagsägandet är emellertid inte som en privatägd bolagsportfölj som byggs upp utifrån en samlad idé om värdeskapande och riskspridning. Det kan snarare ses som resultatet av en process där staten utifrån politiska utgångspunkter ingripit för att hantera olika samhällsliga utmaningar. Ibland kvarstår det statliga ägandet trots att samhällsutvecklingen har ändrat de statligt ägda bolagens förutsättningar. Om motiven för statligt ägande inte längre är aktuella innebär det att kapital som kunde använts för andra ändamål binds upp i onödan. Otydliga motiv och därmed en oklar målbild kan dessutom försämra förutsättningarna för en effektiv styrning av statligt ägda bolag. Ett annat problem rör svårigheter för staten att balansera sina dubbla roller på konkurrensutsatta marknader, dvs. att å ena sidan äga och driva företag och att å andra sidan vara en reglerande, övervakande och i vissa fall även rättskipande instans. Statligt bolagsägande är således förenat med kostnader och risker som måste vägas mot dess intäkter och förtjänster. Granskningens syfte har varit att bedöma om regeringen i sin förvaltning av de statligt ägda bolagen säkerställer att motiven till det statliga ägandet är aktuella och tydligt formulerade samt om regeringens rapportering till riksdagen är ändamålsenlig i detta avseende. Granskningen har utgått från följande revisionsfrågor:

- Arbetar regeringen för att genomlysna och motivera ägandet i samtliga statligt ägda bolag?
- I vilken utsträckning finns det skäl för regeringen att genomlysna fler statligt ägda bolag än vad som hittills varit fallet?
- Är regeringens återrapportering om de statligt ägda bolagen till riksdagen ändamålsenlig med avseende på motiven till det statliga ägandet?

Riksrevisionen lämnar följande rekommendationer till regeringen:

- Riksrevisionen rekommenderar regeringen att intensifiera sitt arbete med att implementera OECD:s riktlinje om att noggrant utvärdera och informera om motiven till ägandet i varje enskilt statligt ägt bolag. I överensstämmelse med riktlinjen bör prövningen vara regelbundet

återkommande samt omfatta överväganden om huruvida målen kan uppnås med andra former av engagemang eller åtgärder än genom statligt ägande av bolag.

- Riksrevisionen rekommenderar regeringen att återkommande och tydligt rapportera till riksdagen de övergripande motiven till statligt ägande i varje enskilt bolag. Regeringen bör också överväga att informera riksdagen om åtgärdsplaner för statligt ägda bolag där bedömningen görs att motiven till statligt ägande inte längre är aktuella.

Regeringen anför i skrivelsen att man delar Riksrevisionens bedömning att skälen till det statliga ägandet löpande bör genomlysas och motiveras. Metoderna för detta och hur detta rapporteras till riksdagen kan dock variera. När det gäller Riksrevisionens rekommendation att intensifiera sitt arbete med att genomföra Organisationen för ekonomiskt samarbete och utvecklings (OECD) riktlinje vill regeringen lyfta fram att den svenska regeringens förvaltningsprinciper så som de är formulerade i statens ägarpolicy, beslutad av regeringen den 22 december 2016, i huvudsak följer OECD:s riktlinjer för bolagsstyrning av statligt ägda företag, vilket ger ett förutsägbart ramverk såväl för staten som ägare som för de statligt ägda bolagen. Det övergripande målet för regeringens förvaltning av de statligt ägda bolagen är att bolagen ska skapa värde och i förekommande fall att de särskilt beslutade samhällsuppdragen ska utföras väl. För att åstadkomma detta anges det bl.a. vara viktigt att ge bolagen förutsättningar och möjligheter att utvecklas och fortsätta konkurrera på sina marknader samt att staten är en aktiv och professionell ägare med fokus på långsiktigt värdeskapande.

Regeringen uppger i skrivelsen att det för staten som aktiv och professionell ägare ingår att pröva skälen för fortsatt statligt ägande liksom att överväga samtliga bolags olika uppdrag och inriktning. Som ett resultat av denna prövning överlämnade regeringen den 20 april 2017 propositionen Statligt ägda bolag i omvandling (prop. 2016/17:181) till riksdagen. På grundval av den analys som gjorts av de statligt ägda bolagen föreslog regeringen i propositionen att statens innehav i Apotekgruppen i Sverige Holding AB, Metria AB och Swedish National Road Consulting Aktiebolag skulle avyttras. Regeringen föreslog vidare en avveckling och likvidation av Swedish National Road Consulting Aktiebolag om avyttring inte är möjlig. Vidare föreslog regeringen en avveckling och likvidation av Swedesurvey Aktiebolag för att överföra delar av verksamheten i bolaget till Lantmäteriet. Riksdagen antog regeringens förslag i juni 2017 (bet. 2016/17:NU24). Propositionen behandlade därmed flera av de bolag som Riksrevisionen lyfter fram i sin rapport.

Om regeringen vid senare tillfälle skulle finna att skäl saknas för statligt ägande i något eller några bolag avser regeringen att återkomma till riksdagen för att söka riksdagens mandat att avyttra eller avveckla bolagen i fråga. Riksrevisionen har även lämnat en rekommendation om återkommande och tydlig rapportering till riksdagen. Regeringen anför att man rapporterar årligen

till riksdagen om de statligt ägda bolagen och att man sedan 2016 i sin årliga skrivelse har utvecklat informationen så att det nu ges en samlad bild av riskerna i den statligt ägda bolagsportföljen. Vidare redovisas vilka mål som finns för respektive bolag, vilka bolag som har särskilt beslutade samhällsuppdrag och vilka aktuella bemyndiganden som finns för regeringen att förändra det statliga ägandet. Regeringen anför att man avser att fortsätta utvecklingen av den årliga skrivelsen för att säkerställa att riksdagen får en god bild av den statligt ägda bolagsportföljen.

Motionerna

Förvaltningen av de statligt ägda företagen

I kommittémotion 2017/18:3420 av Lars Hjalmered m.fl. (M, C, L, KD) yrkande 8 framgår att regeringen bör agera för att sälja statliga bolag som inte har ett särskilt samhällsuppdrag som är svårt att klara på annat sätt eller bolag som är strategiskt eller säkerhetspolitiskt viktiga. I motionen anges att detta ska ses som ett led i att överväga bolagens olika uppdrag och riktlinjer.

I kommittémotion 2017/18:3405 anför Lars Hjalmered m.fl. (M) att statens dubbla roller som både reglerare och företagsägare på ett tydligare sätt ska hållas isär (yrkande 24). Av yrkande 25 i samma motion framgår vidare att statligt ägda bolag som verkar på konkurrensutsatta marknader ska ha ett ägarperspektiv som möjliggör rättvisa villkor gentemot andra aktörer. Det framgår även av yrkande 26 att staten bör vara ett föredöme för hållbart företagande och utveckla arbetet på området när det gäller de statliga företagen. I motionen framhålls också att staten i princip inte bör äga bolag som verkar på kommersiella marknader med fungerande konkurrens – såvida inte bolaget har ett särskilt samhällsuppdrag som är svårt att klara av på något annat sätt (yrkande 28) – och att regeringen så snart som möjligt bör agera för att sälja de statliga bolag som inte är strategiskt eller säkerhetspolitiskt viktiga (yrkande 29). Enligt motionen ska detta ses som ett led i att överväga bolagens olika uppdrag och riktlinjer. Av yrkande 31 i samma motion framgår att staten i sin roll som ägare ska vara ett föredöme vad gäller hållbarhetsredovisning enligt GRI, CSR, affäretik, transparens och ansvarstagande.

Av kommittémotion 2017/18:928 framgår att Mattias Bäckström Johansson m.fl. (SD) är anhängare av ett fortsatt statligt engagemang för att bibehålla statens inflytande genom ägande och att utförsäljningar av statens egendom inte ska vara ett ideologiskt självändamål. Motionärerna anger att det emellertid finns statliga innehav som under vissa omständigheter skulle kunna reduceras för att statligt ägande inte kan motiveras med nytta för medborgarna. I motionen framförs att inflytande över statens bolag bör utövas med varsamhet och att god lönsamhet bör prioriteras högt (yrkande 1).

Jämställdhet och statliga företag

Frågan om sponsorstöd till idrott är en liten del av statliga bolags verksamhet, men det kan inte anses som oviktigt hur detta stöd fördelas. Detta framförs av Eva-Lena Jansson (S) i motion 2017/18:1796. Motionären framhåller att det finns tydliga mål för jämställdhet i de statliga bolagens styrelser. Därför anser motionären att det bör göras en översyn av om jämställdhetsmål för statliga bolag ska införas även när det gäller sponsorstöd till idrottslag, idrottsevenemang, tv-sändningar och liknande kommersiella aktiviteter.

I kommittémotion 2017/18:3405 av Lars Hjalmered m.fl. (M) yrkande 27 framgår utan närmare motivering att regeringen bör arbeta vidare med styrelserekrytering för de statliga bolagen.

I kommittémotion 2017/18:928 yrkande 2 framgår att Mattias Bäckström Johansson m.fl. (SD) är kritiska till alla former av kvotering och positiv särbehandling på basis av kön och anser att all sådan praxis inom ramen för offentlig verksamhet bör avvecklas. Hållbarhetsmålet för de statliga bolagen om att det i varje styrelse ska vara minst 40 procent av varje kön bör enligt motionen därför tas bort.

Övrigt om uppdrag och mål för de statligt ägda företagen

I motion 2017/18:1456 av Maria Strömkvist m.fl. (S) anförs att regeringen som en aktiv förvaltare bör utreda möjligheten att via ägardirektiv ge de statliga bolagen i uppdrag att exempelvis ställa praktikplatser till förfogande eller på andra sätt jobba för att personer som står långt från arbetsmarknaden får möjlighet till arbete eller praktik.

Lennart Axelsson m.fl. (S) framför i motion 2017/18:1872 att statliga företag bör vara neutrala inför politiska beslut. Motionärerna anför att dessa bolag emellertid i praktiken tar ställning genom att vara medlemmar i arbetsgivar- och branschorganisationer. Det är organisationer som medverkar till opinionsbildning och ofta stöder den ena eller andra sidan inom politiken. Det är enligt motionärerna av stor vikt att statligt ägda företag inte förknippas med politiska ställningstaganden, och det bör därför övervägas om en översyn bör göras av de statliga företagens hemvist i arbetsgivar- och branschorganisationer.

I motion 2017/18:2208 av Hans Hoff (S) framförs att regeringen har beslutat om nya riktlinjer för ersättning och andra anställningsvillkor för ledande befattningshavare i bolag med statligt ägande. Motionären anför att riktlinjerna dock inte innefattar någon jämförelse med statsministerns ersättning. I övriga delar av den statliga förvaltningen tar lönesättningen för ledande befattningshavare utgångspunkt i vilket ansvar och vilken arbetsbelastning han eller hon har jämfört med regeringschefen. Det bör enligt motionären övervägas om sådana regler också skulle kunna tillämpas på ledande befattningshavare i statliga bolag.

I motion 2017/18:1005 framför Lars Beckman (M) att regeringen bör göra en översyn av huruvida det är möjligt att låta statliga företags huvudkontor

lokaliseras utanför storstäderna. Motionären ser fördelar med detta ur såväl ett regionalpolitiskt perspektiv som ett företagsperspektiv.

Jenny Petersson (M) anför i motion 2017/18:2704 att statens bolag och dess vd:ar inte ska ägna sig åt politisk opinionsbildning. Motionären påpekar att det finns exempel på när så skett och att den makt som bolagen har med skattebetalarnas resurser i ryggen inte står i överensstämmelse med grunderna för det statliga bolagsägandet. Mot denna bakgrund bör regeringen se över statens bolags kommunikationsarbete och deras opinionsbildande roll.

Ola Johansson m.fl. (C) anför i kommittémotion 2017/18:3757 att även staten, vid sidan av kommunerna, har ett ansvar för att skapa tillgång till byggbar mark. Motionärerna anför att ägardirektiv med krav på att ta fram lämplig byggbar mark ska ges till de statliga företag som är markägare (yrkande 14).

I motion 2017/18:3488 anför Helena Lindahl och Per Åsling (båda C) att de statliga bolagens samhällsansvar bör tydliggöras. Staten har enligt motionärerna stora möjligheter att genom sina bolag bedriva regionalpolitik. Tydliga exempel på det motsatta är statliga SBAB, som enligt motionen inte vill ha företagskunder på landsbygden och i småstäder, och Vattenfall AB som drar ned på personalstyrkan i mindre orter.

Vissa kompletterande uppgifter

Inledning

I den statliga bolagsportföljen finns 48 hel- och delägda bolag, varav 2 är börsnoterade. Under det föregående riksmötet behandlade utskottet frågor om statliga företag i följande två betänkanden:

- Statliga företag (bet. 2016/17:NU4)
- Statligt ägda bolag i omvandling (bet. 2016/17:NU24).

Den statliga bolagsportföljen består av 40 helägda och 8 delägda bolag med ett sammanlagt värde på ca 510 miljarder kronor. Gemensamt sysselsätter de statligt ägda bolagen med dotterbolag ca 111 000 personer och ca 137 000 personer när även intressebolagen inkluderas. Flera av bolagen har startat som affärsverk, affärsverksamhet inom myndighet eller statliga monopol. Ett tjugotal av de statligt ägda bolagen har av riksdagen särskilt beslutade samhällsuppdrag (se bil. 2).

Regeringens förvaltningsmandat

Regeringen förvaltar och förfogar enligt 9 kap. 8 § regeringsformen, med vissa undantag, över statens tillgångar. Enligt 9 kap. 9 § regeringsformen beslutar riksdagen om grunderna för förvaltningen av och förfogandet över statens tillgångar. Bestämmelser om förvärv och överlåtelse av egendom, däribland aktier och andelar i företag, finns i budgetlagen (2011:203). Enligt 8 kap. 3 § budgetlagen får regeringen inte utan riksdagens bemyndigande förvärva aktier

eller andelar i ett företag, eller på annat sätt öka statens röst- eller ägarandel i ett företag. Regeringen får inte heller utan riksdagens bemyndigande skjuta till kapital till ett företag. Enligt 8 kap. 4 § andra stycket budgetlagen får regeringen inte utan riksdagens bemyndigande genom försäljning eller på annat sätt minska statens ägarandel i företag där staten har hälften eller mer än hälften av rösterna för samtliga aktier eller andelar. Utöver vad som framgår av dessa bestämmelser krävs riksdagens godkännande vid väsentliga ändringar av bolagens verksamhetsföremål. Riksdagsbeslut krävs däremot inte för t.ex. utdelningar, eftersom dessa ingår i den löpande förvaltningen.

Enligt de riktlinjer som riksdagen beslutade om våren 1996 (prop. 1995/96:141, bet. 1995/96:NU26) ska följande huvudprinciper gälla för förvaltningen av statliga bolag:

- Statligt ägda företag ska arbeta under krav på effektivitet, avkastning på det kapital företaget representerar och strukturanpassning.
- Den som utövar förvaltningen av ett statligt ägt företag ska med utgångspunkt i uppsatt verksamhetsmål aktivt följa företagets utveckling och vidta erforderliga åtgärder för att företaget ska uppfylla kraven på effektivitet, avkastning och strukturanpassning.

Styrning av de statliga bolagen

Statens ägarpolicy

Statens ägarstyrningsdokument, Statens ägarpolicy och riktlinjer för bolag med statligt ägande 2017 (ägarpolicyn), anger ramverket för bolagsförvaltningen och klargör förhållandet mellan ägare, styrelse och bolagsledning. I ägarpolicyn anges att regeringen aktivt ska förvalta statens tillgångar i form av aktier i bolagen med statligt ägande så att deras värdeutveckling och avkastning blir den bästa möjliga givet ett balanserat risktagande samt att de särskilt beslutade samhällsuppdragen utförs väl. För att åstadkomma detta är det bl.a. viktigt att ge bolagen förutsättningar och möjligheter att utvecklas och fortsätta konkurrera på sina marknader. Det är enligt ägarpolicyn viktigt att staten är en aktiv och professionell ägare med fokus på långsiktigt värdeskapande.

I ägarpolicyn redogör regeringen vidare för sitt förvaltningsmandat och sin inställning i viktiga principfrågor om ägarstyrning och bolagsförvaltning. Statens ägarpolicy omfattar även regeringens riktlinjer för extern rapportering och riktlinjer för anställningsvillkor för ledande befattningshavare. Vidare innebär statens ägarpolicy att Svensk kod för bolagsstyrning ska tillämpas. Statens ägarpolicy tillämpas i majoritetsägda bolag med statligt ägande, och i övriga bolag där staten är delägare verkar staten i dialog med övriga ägare för att ägarpolicyn ska tillämpas.

Den nya ägarpolicyn beslutades av regeringen den 22 december 2016 och tillämpas sedan den 1 januari 2017. Den ersätter också den tidigare ägarpolicy som beslutades 2015.

Övergripande om styrning av statliga bolag

I ägarpolicyen anges att utgångspunkten för regeringens bolagsstyrning är den svenska bolagsstyrningsmodellen. Det innebär bl.a. att de bolag som ägs av staten styrs associationsrättsligt på samma sätt som privatägda bolag med bolagsstämman som det högsta beslutande organet. Det innebär också att styrelsen ansvarar för bolagets organisation och förvaltningen av dess angelägenheter och att det är styrelsens ansvar att fastställa mål och strategi för bolagets verksamhet samt att bolagets ledning sköter den operationella driften av bolagets verksamhet. Bolag med statligt ägande lyder som utgångspunkt under samma lagar som privatägda bolag.

Regeringens riktlinjer för extern rapportering för bolag med statligt ägande ska tillämpas för de rapporter som lämnas för verksamhetsår som inleds fr.o.m. den 1 januari 2017 och ersätter tidigare riktlinjer som beslutades 2007. Regeringens riktlinjer för ersättning och andra anställningsvillkor för ledande befattningshavare i bolag med statligt ägande ska för respektive bolag med statligt ägande tillämpas fr.o.m. årsstämman 2017 och ersätter tidigare riktlinjer som beslutades 2009.

Ägarpolicyen har beslutats i de statligt helägda bolagen vid årsstämmorna 2017.

OECD:s riktlinjer för bolagsstyrning av statligt ägda företag

I ägarpolicyen anges att den svenska regeringens förvaltningsprinciper i huvudsak följer OECD:s riktlinjer för bolagsstyrning av statligt ägda företag. Sverige har deltagit i framtagandet av både de ursprungliga riktlinjerna från 2005 och de reviderade riktlinjerna från 2015. OECD:s riktlinjer för bolagsstyrning av statligt ägda företag ger staten som ägare och de statligt ägda bolagen ett förutsebart ramverk att förhålla sig till och innebär att statens roll som ägare tydligt avskiljs från statens övriga roller. Riktlinjerna är rekommendationer som riktas till regeringar för att säkerställa att statligt ägda företag verkar effektivt, transparent och ansvarstagande. De är en internationell standard som syftar till att undvika att staten agerar som en passiv ägare eller som en överdrivet ingripande ägare.

Förvaltningsorganisationen

Bolagen med statligt ägande förvaltas av Regeringskansliet eller andra statliga myndigheter. Merparten av de bolag som Regeringskansliet förvaltar förvaltas av den särskilda organisation för förvaltning av bolag med statligt ägande som finns i Näringsdepartementet. Statsministern kan med stöd av 7 kap. 5 § regeringsformen ge i uppdrag till något annat statsråd än respektive departementschef att ansvara för frågor som gäller statens företagsägande och som ställer krav på en enhetlig ägarpolitik. Regeringens principer för aktiv förvaltning och styrning av de statligt ägda bolagen omfattar därmed samtliga bolag med statligt ägande.

Arbetet inom Regeringskansliet är fördelat så att ansvaret för särskild sektorslagstiftning typiskt sett ligger på andra enheter än de som förvaltar

bolagen med statligt ägande. Därigenom upprätthålls en åtskillnad mellan statens roll som ägare och reglerare. För att åstadkomma en aktiv och professionell förvaltning har Regeringskansliet utvecklat ett antal verktyg och processer för sitt arbete. Förvaltningen sker bl.a. genom att Regeringskansliet nominerar styrelseledamöter, fastställer mål samt följer upp och utvärderar bolagens verksamhet.

Bolagen med statligt ägande styrs liksom privatägda bolag med aktiebolagslagen (2005:551) som övergripande ramverk och bolagsstämman som bolagets högsta beslutande organ. Bolagets styrelse ansvarar för bolagets organisation och förvaltningen av bolagets angelägenheter. I detta ingår att fortlöpande bedöma bolagets ekonomiska situation och att se till att bolaget har en betryggande internkontroll. Den löpande verksamheten sköts av bolagets ledning.

Mål och uppföljning

I ägarpolicyen anges vidare att mål och uppföljning är redskap som staten använder för att styra de statliga bolagen. Genom att bolagens prestation regelbundet följs upp mot fastställda mål kan bolagens utveckling mätas. I det fall ett bolag inte når målen kan ägaren begära en plan från bolaget på åtgärder att vidta. Ekonomiska mål och uppdragsmål beslutas vid bolagsstämman. De ekonomiska målen ger möjlighet att mäta och följa upp bolagens lönsamhet, effektivitet och risknivå. Uppdragsmål beslutas för de bolag som har särskilt beslutade samhällsuppdrag, framför allt för att möjliggöra utvärdering av hur väl det särskilt beslutade samhällsupdraget utförs. För att på ett tydligt sätt integrera hållbart företagande i bolagets affärsstrategi och affärsutveckling har ägaren gett bolagsstyrelserna i uppdrag att fastställa strategiska mål för ett hållbart företagande. Samtliga mål följs upp inom ramen för ägardialogen.

Ägardialog

Näringsdepartementet har förvaltningsansvar för majoriteten av de statligt ägda bolagen. Andra departement som också har förvaltningsansvar är Finansdepartementet, Kulturdepartementet, Socialdepartementet och Utrikesdepartementet. De olika departementens statsråd och politiska ledning träffar regelbundet styrelseordföranden och ledningen hos de statligt ägda bolagen vid s.k. ägardialog. Vid ägardialogen följer man upp uppdragsmål och ekonomiska mål. Utfallet gentemot målen diskuteras, liksom eventuella åtgärder som planeras för att nå målen. Även de strategiska mål som styrelsen fastställt inom området hållbart företagande följs upp inom ramen för ägardialogen. Vid ägardialogen diskuteras även aktuella frågor av väsentlig karaktär för bolagets verksamhet.

Mål och uppdrag för bolag med statligt ägande

Bolagsordningen

Genom bolagsordningen bestämmer ägaren bolagets verksamhetsföremål och vissa angivna ramar för verksamheten. I bolag med statligt ägande har verksamhetsföremålet sin grund i riksdagens beslut. Bolagsordningarna för de statligt ägda bolagen utgår från aktiebolagslagens regler för bolag med aktier upptagna till handel på en reglerad marknad, Svensk kod för bolagsstyrning och ägarpolicy.

Ägaranvisningar

Genom ägaranvisningar ger ägaren instruktioner till bolagets styrelse. I bolag med statligt ägande används ägaranvisningar i huvudsak när bolag har särskilt beslutade samhällsuppdrag, får anslag, befinner sig i omstrukturering samt vid avregleringar och andra liknande väsentliga förändringar. Ägaranvisningar ska till sitt innehåll vara relevanta, konkreta och tydliga samt formaliseras genom beslut på bolagsstämman. Om ett uppdrag lämnas i en ägaranvisning ska det i ägaranvisningen tydligt framgå hur uppdraget finansieras, redovisas och följs upp.

Ekonomiska mål

I regeringens skrivelse 2017 års redogörelse för företag med statligt ägande (skr. 2016/17:140 s. 28) anges att bolag med statligt ägande i de flesta fall verkar under marknadsmässiga villkor på konkurrensutsatta marknader. Det innebär att de har samma förutsättningar som andra aktörer på marknaden och att de precis som dessa drivs med värdeskapande som övergripande mål. På så vis anges de statliga bolagens konkurrenskraft, långsiktiga värdeutveckling och effektivitet stärkas, samtidigt som risken för snedvridning av konkurrensen minskar. Ett betydelsefullt stöd för bolag som eftersträvar ett så effektivt resursutnyttjande som möjligt är fastställandet av ekonomiska mål. De ekonomiska målen ska vara realistiska, uppföljningsbara och ambitiösa. Staten utarbetar därför målen tillsammans med bolagen. På så vis skapas en mer nyanserad och ändamålsenlig styrning samtidigt som målens kvalitet och verklighetsförankring förbättras. För bolagen med särskilt beslutade samhällsuppdrag sätts ekonomiska mål samtidigt som uppdragsmålen eftersom det särskilt beslutade samhällsuppdraget då kan sättas i relation till ekonomiskt värdeskapande. Hållbarhetsanalysen ingår i den fundamentala analys av bolagets möjligheter och risker som ligger till grund för de ekonomiska målen. Syftet med ekonomiska mål är enligt skrivelsen framför allt att

- säkerställa värdeskapande genom att styrelse och företagsledning arbetar mot långsiktiga, ambitiösa och realistiska mål
- uppnå kapitaleffektivitet genom att tydliggöra kostnaden för eget kapital
- hålla bolagens finansiella risk på en rimlig nivå

- tillförsäkra ägaren direktavkastning genom hållbara och förutsägbara utdelningar med hänsyn tagen till bolagens framtida kapitalbehov och finansiella ställning
- på ett strukturerat sätt mäta, följa upp och utvärdera bolagens lönsamhet, effektivitet och risknivå.

I skrivelsen uppges vidare att de ekonomiska målen ska vara framåtblickande och långsiktiga. Det betyder att de kan överträffas vissa år och inte uppnås andra år, bl.a. beroende på konjunktursvängningar. Vid regelbundna avstämningsmöten med bolaget följer ägaren upp bolagets utveckling och målpuppfyllelse. Vid dessa tillfällen diskuteras både bolagets interna arbete för att uppfylla målen och de omvärldsfaktorer som påverkar bolagets förutsättningar. Målpuppfyllelsen utvärderas i förhållande till bl.a. rådande marknadsförutsättningar, budget och affärsplan.

Särskilt beslutade samhällsuppdrag och uppdragsmål

Vissa bolag med statligt ägande har särskilt beslutade samhällsuppdrag. Det rör sig om ett sådant när bolaget har ett uppdrag beslutat av riksdagen att bedriva verksamhet som syftar till att generera andra effekter än ekonomisk avkastning för ägaren. I vissa fall kan verksamheter inom ramen för ett särskilt beslutat samhällsuppdrag delfinansieras genom anslag på statsbudgeten. Bolag som har särskilt beslutade samhällsuppdrag bidrar bl.a. till kulturella värden, mer hållbar konsumtion, forskning och utveckling, läkemedelsförsörjning, kapitalförsörjning och upprätthållande av infrastruktur.

Uppdragsmål tas fram för statligt ägda bolag som har särskilt beslutade samhällsuppdrag. Syftet med att fastställa uppdragsmål för bolagen är att

- säkerställa att de särskilt beslutade samhällsuppdragen utförs väl
- tydliggöra kostnaden för utförandet av de särskilt beslutade samhällsuppdragen
- möjliggöra uppföljning och rapportering till riksdagen och andra intressenter
- klargöra förutsättningarna för de ekonomiska målen.

Hållbart företagande

Enligt ägarpolicyn ska bolag med statligt ägande agera föredömligt inom området hållbart företagande och i övrigt agera på ett sådant sätt att de åtnjuter offentligt förtroende. Ett föredömligt agerande inkluderar ett strategiskt och transparent arbete med samarbete i fokus. Vägledande för detta arbete är internationella riktlinjer, Agenda 2030 och de globala målen för en hållbar utveckling. De internationella principer som återges i ägarpolicyn är

- FN:s Global Compact
- FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter
- OECD:s riktlinjer för multinationella företag.

Dessa principer och riktlinjer bygger på internationella konventioner och avtal och har formulerats i samarbete mellan stater, företag, arbetstagarorganisationer och andra intressenter i syfte att ge näringslivet vägledning i hantering av risker och affärsmöjligheter inom området hållbart företagande. Det är enligt ägarpolycyn viktigt att bolag med statligt ägande, utifrån sin bransch och de marknader de verkar på, identifierar och hanterar risker och affärsmöjligheter inom området hållbart företagande.

När det gäller de frågor om statliga företag och hållbart företagande som behandlas i den här aktuella motion 2017/18:3405 (M) kan nämnas att utskottet behandlade identiska motionsyrkanden hösten 2015, våren 2016 och hösten 2016 (bet. 2015/16:NU4, 2015/16:NU7 och 2016/17:NU4). Utskottet avstyrkte dessa motionsyrkanden bl.a. mot bakgrund av det pågående arbetet med hållbarhetsfrågor inom förvaltningen av de statliga bolagen. Vid dessa tillfällen följdes utskottets ställningstaganden upp i reservationer (M, C, L, KD).

Vidare kan nämnas att ett enigt utskott våren 2016 (bet. 2015/16:NU21) med anledning av regeringens skrivelse 2015/16:60 Riksrevisionens rapport om regeringens hantering av risker i statliga bolag framhöll att de hållbarhetsanalyser som de statliga bolagen årligen genomför bidrar till att öka bolagsförvaltningens medvetenhet och kunskap om risker i bolagen. Utskottet betonade samtidigt betydelsen av arbetet med hållbarhet inom de statligt ägda bolagen. Bolagens verksamhet ska enligt vad utskottet framförde präglas av öppenhet och föredömlighet, och bolagen ska vara föregångare i hållbart företagande genom ett långsiktigt och ansvarsfullt ställningstagande till mänskliga rättigheter, arbetsvillkor, miljö, antikorruption, affärsetik, jämställdhet och mångfald. Utskottet framhöll avslutningsvis i sitt ställningstagande att det under det senaste decenniet pågått ett arbete för att stärka de statliga bolagens hållbarhetsarbete och att det är viktigt att regeringen fortsätter att utveckla arbetet med hållbart företagande i förvaltningen av de statligt ägda bolagen.

Riktlinjer för anställningsvillkor

Den 22 december 2016 beslutade regeringen om nya riktlinjer för ersättning och andra anställningsvillkor till ledande befattningshavare i bolag med statligt ägande. De nya riktlinjerna, vilka ingår som en del av ägarpolycyn, ska tillämpas i de statliga bolagen fr.o.m. årsstämman 2017. För verksamhetsåret 2016 tillämpas de tidigare riktlinjer för anställningsvillkor för ledande befattningshavare i företag med statligt ägande som beslutades den 20 april 2009. I bolag där staten direkt eller indirekt är en av flera delägare bör regeringen enligt ägarpolycyn i dialog med övriga ägare verka för att regeringens riktlinjer tillämpas så långt som möjligt. Styrelserna i de statligt ägda bolagen är ansvariga för att regeringens riktlinjer för anställningsvillkor för ledande befattningshavare tillämpas. Enligt ersättningsprinciperna i riktlinjerna ska totalersättningen till ledande befattningshavare vara rimlig och

väl avvägd. Den ska även vara konkurrenskraftig, takbestämd och ändamålsenlig samt bidra till en god etik och företagskultur. Ersättningen ska inte vara löneledande i förhållande till andra jämförbara företag utan ska präglas av måttfullhet. Riktlinjerna anger även att detta ska vara vägledande också för den totala ersättningen till övriga anställda.

Styrelsenominering och jämställdhet

I ägarpolicyn anges att det för att säkerställa en effektiv kompetensförsörjning till bolagens styrelser tillämpas enhetliga och gemensamma principer för en strukturerad styrelsenomineringsprocess för bolag med statligt ägande. Styrelsenomineringsprocessen inom Regeringskansliet koordineras av Näringsdepartementet. För varje bolag analyseras kompetensbehovet utifrån bolagets verksamhet, situation och framtida utmaningar, styrelsens sammansättning samt genomförda styrelseutvärderingar. I Regeringskansliets arbete med styrelsenomineringsprocessen ingår dessutom en löpande egen utvärdering av samtliga statligt ägda bolags styrelser. Därefter fastställs eventuella rekryteringsbehov, och rekryteringsarbetet inleds.

Av ägarpolicyn framgår vidare att för den statligt ägda bolagsportföljen (hel- och delägda bolag) ska andelen kvinnor respektive män i styrelserna vara minst 40 procent. För respektive bolagsstyrelse ska följande gälla. Om bolagets styrelse har

- högst tre av bolagsstämman valda styrelseledamöter, ska bland dessa finnas personer av båda könen
- fyra eller fem av bolagsstämman valda styrelseledamöter, ska bland dessa finnas minst två personer av vardera könet
- sex–åtta av bolagsstämman valda styrelseledamöter, ska bland dessa finnas minst tre personer av vardera könet
- nio av bolagsstämman valda styrelseledamöter, ska bland dessa finnas minst fyra personer av vardera könet
- fler än nio av bolagsstämman valda styrelseledamöter, ska bland dessa finnas minst 40 procent av vardera könet.

Bostadsbyggande på mark som ägs av statliga företag

I januari 2017 fick en särskild utredare (landshövding Elisabeth Nilsson) i uppdrag att verka för att få till stånd bostadsbyggande på statens fastigheter (dir. 2017:7). Uppdraget innefattar bl.a. att en dialog ska föras med statliga bolag som förvaltar fastigheter om möjligheter att bygga bostäder på mark som ägs av dessa bolag. I september 2017 lämnade utredaren en delredovisning (SOU 2017:71, Bostäder på statens mark – en möjlighet?) till regeringen med en bedömning av förutsättningarna för bostadsbyggande på statens fastigheter. Utredaren redovisade även en tidsplan för det fortsatta arbetet. Av delredovisningen framgår att flera statliga bolag aviserat att det finns möjlighet att på olika grunder sälja fastigheter till förmån för bostadsbyggande.

Uppdraget ska slutredovisas senast den 15 februari 2018.

Vissa konkurrensfrågor

Med anledning av vad som framförs i motion 2017/18:3405 (M) om att statliga bolag inte ska snedvrیدا konkurrensen på marknader kan det nämnas att de statliga bolagen, med undantag för vad som anges nedan, lyder under samma lagar som privatägda bolag. Det handlar t.ex. om aktiebolags-, årsredovisnings-, konkurrens- och bokföringslagen samt insiderlagstiftningen och lagen om offentlig upphandling. Det finns inte några särregler för bolag med statligt ägande, fränsett att Riksrevisionen har rätt att utse revisorer i de bolag som staten har ett bestämmande inflytande i och i bolag vars verksamhet regleras i författning. I bolagsordningen anges föremålet för bolagets verksamhet, vilket har sin grund i det uppdrag som riksdagen har beslutat om. De statligt ägda bolagen, liksom privatägda bolag som är verksamma inom en viss sektor, kan exempelvis också lyda under särskild sektorslagstiftning, t.ex. postlagen (2010:1045) och lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation.

De bolag med statligt ägande där staten direkt eller indirekt har ett dominerande inflytande omfattas av en reglering i konkurrenslagen (2008:579) enligt vilken Stockholms tingsrätt på talan av Konkurrensverket kan förbjuda sådana företag att i en verksamhet av kommersiell eller ekonomisk natur tillämpa ett visst förfarande om det snedvrider förutsättningarna för en effektiv konkurrens eller om det hämmar förekomsten eller utvecklingen av sådan konkurrens. Regleringen gäller även landstingsägda och kommunägda bolag. Denna reglering går utöver den som gäller för andra företag enligt konkurrenslagen.

Utöver detta ska statliga företag följa statens ägarpolicy och riktlinjer för företag med statligt ägande, vilket bl.a. innebär att bolagen ska agera långsiktigt, effektivt och lönsamt.

Statliga företags medlemskap i intresseorganisationer m.m.

Med anledning av vad som framförs i motionerna 2017/18:1872 (S) och 2017/18:2704 (M) om statliga bolags opinionsbildande roll kan nämnas att utskottet avstyrkte en liknande motion från Vänsterpartiet (mot. 2016/17:1199) om statliga företags medlemskap i intresseorganisationer hösten 2016 (bet. 2016/17:NU4). Utskottet hänvisade till hur de statliga bolagen styrs. Motionen följdes upp i en reservation (V).

För övrigt kan framhållas att statsrådet Mikael Damberg under en interpellationsdebatt (ip. 2015/16:59 Statliga bolag och Svenskt Näringsliv) med Birger Lahti (V) anförde följande:

Jag vill inledningsvis säga att bolagen med statligt ägande är en självklar och viktig del av svenskt näringsliv. Det är naturligt och bra att bolagen på olika sätt deltar i samhällsdebatt och utveckling. Det är något positivt och självklart. Ett sätt att göra det på är genom branschorganisationer som driver viktiga frågeställningar för olika branscher och för svenskt näringsliv i stort. Ibland sker det i överensstämmelse med regeringens linje

på området och ibland i överensstämmelse med andra åsikter. I flera fall har bolag med statligt ägande påverkat näringslivet i positiv riktning.

Bolagen med statligt ägande lyder liksom övriga svenska aktiebolag under aktiebolagslagen (2005:551). Styrningen av bolag ska inte blandas ihop med styrning av myndigheter, som sker främst i enlighet med förvaltningslagen. Enligt aktiebolagslagen ansvarar styrelsen för bolagets organisation och förvaltningen av dess angelägenheter och har, liksom bolagets ledning, att se till bolagets bästa. Det är styrelsen som utser bolagets verkställande direktör och som gör bedömningen av hans eller hennes övriga uppdrag.

Jag kan vidare konstatera att det står var och en fritt att inom ramen för regeringsformens bestämmelser om föreningsfrihet sammansluta sig med andra för allmänna och enskilda syften.

Regeringen ställer höga krav på bolagen med statligt ägande, inte minst på området hållbart företagande, och bolagen ska i övrigt agera på ett sådant sätt att de åtnjuter offentligt förtroende. Jag utgår därför från att representanter för bolagen med statligt ägande för fram argument och ståndpunkter i debatten som är balanserade och välgrundade.

Utskottets ställningstagande

Inledning

Utskottets ställningstagande när det gäller övergripande frågor om förvaltningen av statliga företag redovisas under följande rubriker:

- Skrivelsen med 2017 års redogörelse för företag med statligt ägande
- Skrivelsen om statens bolagsinnehav
- Förvaltningen av de statligt ägda företagen
- Jämställdhet och statliga företag
- Övrigt om uppdrag och mål för de statligt ägda företagen.

Skrivelsen med 2017 års redogörelse för företag med statligt ägande

Systemet med årliga redogörelser från regeringen för företag med statligt ägande baseras på ett beslut av riksdagen 1981. Som utskottet vid ett flertal tidigare tillfällen framhållit är det av stor vikt att regeringen årligen lämnar dessa redogörelser för att riksdagen ska kunna följa regeringens förvaltning av de aktuella företagen. Utskottet välkomnar att regeringen har utvecklat innehållet i den årliga skrivelsen så att riksdagen på ett bättre sätt ska kunna få en bild av utvecklingen i de statliga bolagen. Utskottet vill i sammanhanget även understryka vikten av att detta arbete fortsätter.

Med det anförda föreslår utskottet att riksdagen lägger regeringens skrivelse till handlingarna.

Skrivelsen om statens bolagsinnehav

I regeringens skrivelse om statens bolagsinnehav går regeringen igenom Riksrevisionens rapport om aktualitet i motiv, syfte och mål med de statliga bolagsinnehaven. Det finns, som framgår av detta betänkande, åsiktskillnader mellan företrädarna för olika partier i utskottet när det gäller det statliga

företagsägandet. Utskottet vill dock i sammanhanget framhålla vikten av att man genomlyser den statliga bolagsportföljen för att det ska finnas ett gott underlag inför olika beslut om ägande och förvaltning av de statliga bolagen.

Med det anförda föreslår utskottet att riksdagen lägger regeringens skrivelse till handlingarna.

Förvaltningen av de statligt ägda företagen

Uttalanden av riksdagen i olika frågor som rör förvaltningen av statliga företag förordas i motionerna 2017/18:928 (SD), 2017/18:3420 (M, C, L, KD) och 2017/18:3405 (M). Utskottet vill med anledning av dessa motioner anföra att bolagen med statligt ägande ytterst ägs av svenska folket och utgör en betydande del av svenskt näringsliv. Därför ska staten vara en aktiv ägare och en professionell förvaltare så att de statligt ägda bolagen genererar en god avkastning till svenska folket. För staten som ägare är det centralt att de statliga bolagen bedriver sin verksamhet så att ett långsiktigt värdeskapande uppnås. Det är väsentligt att ge de statliga bolagen möjlighet att utvecklas, växa och med ett balanserat risktagande skapa värde för ägaren. Den aktiva förvaltningen ska ske på ett professionellt sätt med värdeskapande som ett övergripande mål.

Som utskottet inledningsvis anförde är staten en betydande företagsägare i Sverige. I den statliga bolagsportföljen finns 48 hel- och delägda företag, varav två är börsnoterade. Ofta spelar bolagen en viktig roll i det svenska samhället, där de i ett flertal fall startat som affärsverk, affärsverksamhet i en myndighet eller statliga monopol. Därefter har verksamheterna bolagiserats för att bedrivas effektivt och för att öka förutsättningarna för konkurrensneutralitet på marknaden, dit nya privata aktörer vanligen sökt sig. Huvuddelen av bolagen med statligt ägande drivs på affärsmässiga grunder och verkar i dag på fullt konkurrensutsatta marknader, medan vissa bolag har samhällsuppdrag som är särskilt beslutade av riksdagen.

Vidare vill utskottet påminna om Statens ägarpolicy och riktlinjer för bolag med statligt ägande 2017 (ägarpolicy) som beslutades i december 2016. I ägarpolicyen anges, som framgår av det föregående, ramverket för bolagsförvaltningen samtidigt som förhållandet mellan ägare, styrelse och bolagsledning tydliggörs.

När det gäller utvecklingen av arbetet med hållbart företagande som rör de statliga bolagen kan utskottet konstatera att det i den nyligen beslutade ägarpolicyen uppställs en rad krav på bolagen på att de ska agera föredömligt inom området hållbart företagande och i övrigt agera på ett sådant sätt att de får offentligt förtroende. Det framgår även att internationella riktlinjer, Agenda 2030 och de globala målen för en hållbar utveckling är vägledande för detta arbete.

Avslutningsvis kan utskottet konstatera att Regeringskansliet kontinuerligt genomför ett omfattande analysarbete i fråga om bolagen med statligt ägande. Där ingår att pröva skälen för fortsatt statligt ägande liksom att överväga

samtliga bolags olika uppdrag och inriktning. Som ett resultat av detta arbete har det också under denna mandatperiod skett förändringar av den statliga bolagsportföljen.

Mot denna bakgrund ser utskottet inga skäl att gå vidare med några uttalanden om förvaltningen av statligt ägda företag så som förordas i de aktuella motionerna. Utskottet avstyrker därmed dessa motioner i berörda delar.

Jämställdhet och statliga företag

I motionerna 2017/18:928 (SD), 2017/18:1796 (S), 2017/18:3405 (M) behandlas frågor som rör dels jämställdhetsmål för statliga bolags sponsringsverksamhet, dels arbetet med jämställdhet i sammansättningen av de statliga bolagens styrelser.

Utskottet kan inledningsvis konstatera att arbetet med att genom ägarstyrning uppnå en balanserad könsfördelning på ledande befattningar i de statliga bolagen fortsätter. Den nyligen beslutade ägarpolicyn innehåller flera krav inom jämställdhetsområdet som ägaren inom ramen för förvaltningen ställer på de statligt ägda bolagen. Här berörs arbetet med styrelserekrytering, som syftar till att säkerställa en jämställd sammansättning av de statliga bolagens styrelser. Det framgår exempelvis att enhetliga och gemensamma principer för en strukturerad styrelsenomineringsprocess för bolag med statligt ägande ska tillämpas och att andelen kvinnor respektive män i styrelserna ska vara minst 40 procent. I Regeringskansliets arbete med styrelsenomineringsprocessen ingår också en löpande utvärdering av samtliga statligt ägda bolags styrelser.

När det gäller rena verksamhetsfrågor vill utskottet framhålla att de statligt ägda bolagen är självständiga juridiska personer. Det är bolagets styrelse som ansvarar för bolagets organisation och förvaltningen av dess angelägenheter och ska, liksom bolagets ledning, se till bolagets bästa.

Mot denna bakgrund avstyrks de aktuella motionerna i berörda delar.

Övrigt om uppdrag och mål för de statligt ägda företagen

I ett flertal motioner framförs förslag med innebörden att de statliga bolagen bör styras mot att ta ett större samhällsansvar inom olika områden. I motion 2017/18:1456 (S) förordas ett tillkännagivande om att det bör göras en översyn av om det finns möjligheter att ge de statliga bolagen nya ägardirektiv med syfte att inkludera fler på arbetsmarknaden. I två andra motioner, 2017/18:1005 (M) och 2017/18:3488 (C), behandlas frågor om ett ökat regionalt ansvar för de statliga bolagen, och i motion 2017/18:3757 (C) förordas ett tillkännagivande om att statliga bolag som är markägare ska få i uppdrag att ta fram förslag på mark där bostäder kan byggas.

När det gäller statliga bolags samhällsansvar vill utskottet åter framföra att den övergripande utgångspunkten för förvaltningen av de statliga bolagen är att staten ska vara en aktiv ägare och en professionell förvaltare så att de

statligt ägda bolagen genererar en god avkastning till svenska folket. En förutsättning för att de statligt ägda bolagen ska kunna bidra till ekonomisk effektivitet och konkurrenskraft i hela landet är att staten tillämpar en god bolagsstyrning. Som redovisats ska styrningen ske i enlighet med den svenska bolagsstyrningsmodellen, vilket bl.a. innebär att de statliga bolagen associationsrättsligt styrs på samma sätt som privatägda bolag med bolagsstämman som det högsta beslutande organet. Det innebär att det är styrelsen som ansvarar för bolagets organisation och förvaltningen av dess angelägenheter och att bolagets ledning sköter den operationella driften av bolagets verksamhet. Bolag med statligt ägande lyder alltså som utgångspunkt under samma lagar som privatägda bolag. Vidare vill utskottet framhålla det faktum att de flesta av bolagen med statligt ägande bedriver sin verksamhet på affärsmässiga grunder men att vissa bolag har särskilt beslutade samhällsuppdrag. I det sistnämnda fallet har riksdagen beslutat att respektive bolag ska bedriva en verksamhet som syftar till att generera andra effekter än ekonomisk avkastning för ägaren. I den statliga bolagsportföljen finns bolag som exempelvis har i uppdrag att bidra till forskning och utveckling, läkemedelsförsörjning, kapitalförsörjning, upprätthållande av infrastruktur och att skapa meningsfulla och utvecklande arbeten åt personer med nedsatt arbetsförmåga.

Utöver det som nyss anförts vill utskottet även framhålla följande när det gäller frågan om att ge statliga bolag i uppdrag att ta fram förslag på byggbar mark för bostäder. Som redovisats har en särskild utredare i uppdrag att bedöma vilka förutsättningar som finns för bostadsbyggande på statens mark. Uppdraget ska slutredovisas under våren 2018, och utskottet avser inte att föregripa utredarens slutsatser genom att förorda något uttalande från riksdagens sida i denna fråga.

När det handlar om riktlinjer för ersättning för ledande befattningshavare förordas ett tillkännagivande på området i motion 2017/18:2208 (S). I detta sammanhang vill utskottet åter påminna om den nyligen beslutade ägarpolicy där ramverket för bolagsförvaltningen anges och förhållandet mellan ägare, styrelse och bolagsledning klargörs. Som redovisats innehåller ägarpolicy de riktlinjer för anställningsvillkor för ledande befattningshavare som gäller för de statligt ägda företagen. Statens ägarpolicy tillämpas i majoritetsägda bolag med statligt ägande, och i övriga bolag där staten är delägare verkar staten i dialog med övriga ägare för att ägarpolicy ska tillämpas.

Frågor om de statliga bolagens opinionsbildande roll behandlas i motionerna 2017/18:1872 (S) och 2017/18:2704 (M). Här framförs bl.a. att de statliga bolagen inte ska ta ställning i politiska frågor och att det av denna anledning dels bör göras en översyn av de statliga bolagens medlemskap i olika bransch- och arbetsgivarorganisationer, dels bör bolagens kommunikationsarbete i opinionsbildande syfte ses över. Här vill utskottet åter framhålla att statligt ägda bolag liksom aktiebolag som ägs av andra är underkastade regelsystemet i aktiebolagslagen (2005:551). Det betyder att även ett statligt ägt bolag är en självständig juridisk person, där det högsta beslutande

organet är bolagsstämman, vid vilken aktieägarna kan utöva sin rätt att besluta i bolagets angelägenheter. Enligt aktiebolagslagen ansvarar styrelsen för bolagets organisation och förvaltningen av dess angelägenheter och ska, liksom bolagets ledning, se till bolagets bästa. Det är styrelsen som utser bolagets verkställande direktör och som gör bedömningen av hans eller hennes övriga uppdrag. Utskottet vill emellertid påpeka att det, som utskottet även vid tidigare tillfällen framhållit, är viktigt att de statliga företagen präglas av öppenhet och föredömlighet och agerar på ett sätt så att de får allmänhetens förtroende.

Mot bakgrund av det anförda avstyrks samtliga i avsnittet aktuella motioner i berörda delar.

Förvaltningen av vissa statligt ägda företag

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om SJ AB:s avkastningskrav, LKAB:s uppdrag, förvaltningen av Sveaskog AB, Saminvest AB:s verksamhetsinriktning och Vattenfall AB:s uppdrag och mål.

Jämför reservation 6 (SD, V), 7 (V), 8 (SD), 9 (SD), 10 (V), 11 (KD), 12 (SD) och 13 (V) samt särskilt yttrande 1 (SD) och 2 (V).

Motionerna

LKAB

Josef Fransson m.fl. (SD) anför i kommittémotion 2017/18:922 att Sverige måste driva en mer aktiv gruvpolitik och att staten och gruvnäringen har ett gemensamt intresse för att stimulera och bidra till gruvnäringens tillväxt. En del i en mer aktiv gruvpolitik är enligt motionärernas mening att det statligt ägda LKAB får ändrade ägardirektiv med ett tydligare fokus på prospektering (yrkande 3).

SJ AB

I kommittémotion 2017/18:926 av Mattias Bäckström Johansson m.fl. (SD) påpekas att det trots att de finansiella målen för SJ AB nyligen reviderades fortfarande finns problem med låg tågstandard och trafikneddragningar. Motionärerna menar att avkastningskravet därför bör sänkas och begär därmed ett tillkännagivande från riksdagen om att se över de finansiella målen för SJ.

I motion 2017/18:2785 skriver Stina Bergström och Niclas Malmberg (båda MP) att utdelningskravet till staten för SJ AB ska tas bort. Motionärerna framhåller emellertid att det är bra att SJ går med vinst, men att vinstutdelningskravet till staten bör tas bort och att vinsten i stället ska återinvesteras i verksamheten (yrkande 2).

I partimotion 2017/18:1142 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) påpekas att SJ AB har ett uppdrag av staten att skapa företagsekonomisk vinst och har ett avkastningskrav som innebär att staten kräver utdelning till statskassan på den redovisade nettovinsten. Enligt motionärerna leder avkastningskravet till starkt fokus på att skapa vinst, vilket i sin tur gör att resenärernas behov prioriteras ned. Avkastningskravet missgynnar även den regionala utvecklingen, eftersom SJ tvingas prioritera bort lågtrafikerade sträckor. Regeringen bör enligt motionen därför återkomma med ett förändrat avkastningskrav för SJ AB senast till bolagsstämman 2019 (yrkande 2).

Sveaskog AB

I kommittémotion 2017/18:914 anför Runar Filper m.fl. (SD) att Sveaskog bör ompröva sitt beslut att skapa s.k. buffertzoner runt Tivedens nationalpark samt att Sveaskog inte bör skapa ännu fler buffertzoner runt andra naturreservat. Sådana buffertzoner kan enligt motionärerna påverka skogsägare och enskilda skogsbrukare negativt.

I motion 2017/18:2096 av Dennis Dioukarev (SD) framförs att systemutsläppen av växthusgaser från användningen av förnybar diesel baserad på tallolja (HVO) är högre än motsvarande utsläpp från fossil diesel. Svenska staten är, via det statliga bolaget Sveaskog AB, delägare i produktionskedjan av HVO genom Sveaskogs delägarskap i Sunpine AB. Motionären anför att staten därför bör kräva att Sveaskog avyttrar sitt innehav i Sunpine.

Jens Holm m.fl. (V) framhåller i kommittémotion 2017/18:1149 yrkande 8 att det statliga ägandet av skogsområden bör samlas i ett bolag. Motionärerna menar att det nya skogsbolaget bör ha ett hållbart brukande av skogens resurser, inte avkastning, som främsta mål. Enligt motionen medför dagens vinstkrav att det blir svårt för ett statligt bolag eller en statlig förvaltare att avstå produktiva skogar till andra intressen.

Saminvest AB

I kommittémotion 2017/18:3747 av Penilla Gunther m.fl. (KD) yrkande 3 framgår att det statligt ägda Saminvest AB i sin verksamhet bör driva de tidigare statliga bolagen Fouriertransform och Inlandsinnovations inriktningar.

Vattenfall AB

I motion 2017/18:1795 av Isak From (S) anföras att samhället och vattenkraftbolagen är beroende av lokalbefolkningens acceptans i de områden där energin produceras. När det gäller det statligt ägda Vattenfall AB och bolagets neddragning av personalstyrkan i energiproducerande kommuner påpekar motionären att detta skadar förtroendet för bolaget och på sikt även förståelsen för och betydelsen av den storskaliga vattenkraften. Motionären menar att regeringen därför bör överväga att vidta åtgärder för att Vattenfall i högre grad

ska agera på ett sätt som inte riskerar att skada förtroendet för vattenkraften lokalt.

I motion 2017/18:1515 av Lars Beckman (M) framförs bl.a. att det statligt ägda Vattenfall AB på kommersiella grunder borde placera sitt huvudkontor i norra Sverige närmare sina produktionsenheter. Där finns enligt motionären en god rekryteringsbas och goda levnadsvillkor för de anställda. Vidare anför motionären att delar av vinsterna från vattenkraften borde kunna användas till att bidra till att hela Sverige ska kunna utvecklas. Detta kan ske genom att Vattenfall ges ett kommersiellt uppdrag att exempelvis samverka med universitet och högskolor i Norrland för att utveckla nya energikällor.

I kommittémotion 2017/18:918 av Mattias Bäckström Johansson m.fl. (SD) framhålls att Vattenfall AB:s strategi när det gäller förnybar energi bör ses över och anpassas efter rådande förhållanden på den svenska och europeiska energimarknaden. Motionärerna framhåller dessutom att Vattenfall även bör flytta fokus från expansion i utlandet till att värna den svenska elförsörjningen ur ett långsiktigt perspektiv (yrkande 1). I motionen framförs vidare att Vattenfall inte ska åläggas några restriktioner när det gäller att ansöka om, undersöka eller förbereda för uppförande av ny kärnkraft (yrkande 2).

I kommittémotion 2017/18:3393 anför Birger Lahti m.fl. (V) att man vill se en stark vattenkraftsproduktion som kombineras med biologisk mångfald och uppsatta miljömål. I motionen anges att Letsi kraftstation, som ägs av Vattenfall och ligger mellan Jokkmokk och Vuollerim, är ett exempel där en förbättring kan ske. Motionärerna vill att Vattenfall får i uppdrag att utreda investeringskostnaderna för att återföra ett ekologiskt hållbart flöde av vatten till den torrlagda delen av Lilla Luleälven (yrkande 8).

Vissa kompletterande uppgifter

LKAB

Enligt 3 § i LKAB:s bolagsordning ska föremålet för bolagets verksamhet vara att eftersöka, utvinna och förädla mineraliska tillgångar samt att bedriva därmed förenlig verksamhet.

Hösten 2016, vid utskottets behandling av 2016 års redogörelse för företag med statligt ägande (bet. 2016/17:NU4), avstyrkte utskottet ett motionsyrkande om att LKAB:s ägardirektiv bör ha tydligare fokus på prospektering. Utskottet uttalade att detta var en fråga som rör bolagets operativa verksamhet och inte en fråga för riksdagen att avgöra. Utskottet såg därför ingen anledning att göra något tillkännagivande i enlighet med vad motionärerna anförde. I betänkandet finns en avvikande mening (SD).

Saminvest AB

Våren 2016 antog riksdagen regeringens proposition Staten och kapitalet – struktur för finansiering av innovation och hållbar tillväxt (prop. 2015/16:110, bet. 2015/16:NU23). I propositionen föreslogs att ett nationellt statligt ägt

utvecklingsbolag ska inrättas (Saminvest AB). Bolaget ska bedriva finansieringsverksamhet med inriktning mot innovativa företag med hög tillväxtpotential genom marknadskompletterande indirekta investeringar. Utskottet ansåg att ett dylikt fond-i-fond-upplägg kommer att främja det privata utbudet av riskkapital, och volymerna av riskvilligt utvecklingskapital förutses öka när statliga medel växlas upp med privata. Statens del av fondkapitalet finansieras av befintliga medel inom de statligt ägda bolagen Fouriertransform AB och Inlandsinnovation AB. Den nya lagen trädde i kraft den 1 januari 2017, och Saminvest AB startade sin verksamhet under 2017.

När det gäller inriktningen på Saminvests verksamhet behandlade utskottet våren 2017 ett motionsyrkande om att bolaget ska driva de avvecklade statliga bolagen Fouriertransforms och Inlandsinnovations tidigare inriktningar (bet. 2016/17:NU12). Utskottet hänvisade vid nämnda tillfälle till hur den nya strukturen för statligt riskkapital ser ut. Yrkandet, som följdes upp i en reservation av Kristdemokraterna är identiskt med det nu aktuella i motion 2017/18:3747 (KD).

SJ AB

SJ AB, som är helägt av svenska staten, bildades 2001 i samband med bolagiseringen av affärsverket Statens Järnvägar.

Hösten 2016 avstyrkte utskottet tre motionsyrkanden (2016/17:153 [SD], 2016/17:2536 [MP] och 2016/17:1199 [V]) om slopat eller förändrat avkastningskrav för SJ (bet. 2016/17:NU4). Utskottet påminde bl.a. om de ekonomiska mål som antagits på SJ:s årsstämma i april 2014 och om bakgrunden till att staten fastställer ekonomiska mål för vissa statliga bolag. Andra uppfattningar uttrycktes i två reservationer (SD och V)

I budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18:1 utg.omr. 24 s. 55) lämnar regeringen en återrapport om SJ och riksdagens tillkännagivande från hösten 2015 om förvaltningen av SJ AB (bet. 2015/16:NU4). I tillkännagivandet framhöll utskottet att regeringen bör omvärdera sina prioriteringar till SJ AB och att regeringen inom ramen för SJ AB:s beslutade ekonomiska mål bör agera på ett mer ansvarsfullt sätt.

I återrapporten anför regeringen att SJ under senare år uppvisat en god utveckling ur såväl ett verksamhetsmässigt som ett ekonomiskt perspektiv. Under den senaste femårsperioden har bolaget investerat knappt 3 miljarder kronor i verksamheten. Till följd av bolagets goda konkurrensförmåga och marknadens tillväxt har nämnda investeringar samt de utdelningar som gjorts till ägaren ändå inte medfört att bolagets skuldsättning nått målintervallet. Regeringen konstaterar vidare att den beslutade investeringsplanen om totalt ca 9 miljarder kronor, omfattande total uppgradering av X 2000-flottan, inköp av nya snabbtåg samt renovering av nattågsflottan, på ett par års sikt bedöms medföra att SJ AB:s kapitalstruktur blir i enlighet med ägarens mål.

Regeringens återrapport av tillkännagivandet kommer att hanteras av utskottet hösten 2017 i betänkande 2017/18:NU1.

Sveaskog AB

Sveaskog AB är Sveriges största skogsägare och förvaltar totalt ca 4 miljoner hektar mark. Bolagets skogsinnehav är spritt över hela Sverige men har sin tyngdpunkt i norra Sverige. Riksdagen fattade våren 2010 beslut om förändrat uppdrag för Sveaskog AB (prop. 2009/10:169, bet. 2009/10:NU22). Innebörden av beslutet är att bolagets verksamhet ska bedrivas på affärsmässig grund och generera marknadsmässig avkastning. Bolaget ska vara en oberoende aktör med kärnverksamhet inom skogsbruk utan egna stora intressen som slutanvändare av skogsråvara. Sveaskog bör också kunna bedriva närliggande verksamhet om det bidrar till att öka bolagets avkastning.

När det gäller Sveaskogs inrättande av s.k. buffertzoner runt naturreservat, vilket behandlas i motion 2017/18:914 (SD), kan nämnas att utskottet med hänvisning till hur de statliga bolagen styrs avstyrkte ett identiskt yrkande hösten 2016 (bet. 2016/17:NU4). Yrkandet följdes upp i en reservation av Sverigedemokraterna.

När det gäller frågan om att samla det statliga ägandet av skog i ett bolag kan nämnas att riksdagen vid flera tillfällen, senast hösten 2016 (bet. 2016/17:NU4), mot bakgrund av Sveaskogs uppdrag har avstyrkt motionsyrkanden med denna innebörd. Vid det nämnda tillfället följdes yrkandet upp i en reservation av Vänsterpartiet.

Vattenfall AB

Riksdagen beslutade i juni 2010 att godkänna att uppdraget för Vattenfall skulle förtydligas i enlighet med vad regeringen hade föreslagit (prop. 2009/10:179, bet. 2009/10:NU23). Detta innebär att Vattenfall ska generera en marknadsmässig avkastning genom att affärsmässigt bedriva energiverksamhet så att bolaget tillhör ett av de bolag som leder utvecklingen mot en miljömässigt hållbar energiproduktion. I betänkandet framhöll utskottet att en ledande position i koldioxideffektiv teknik och hållbar energiproduktion är en viktig komponent för framtida värdeskapande för Vattenfall.

Som en följd av riksdagens beslut antogs en ny bolagsordning för Vattenfall vid en extra bolagsstämma i augusti 2010. Enligt denna (3 §) är föremålet för bolagets verksamhet att generera en marknadsmässig avkastning genom att direkt eller genom dotter- och intressebolag

- affärsmässigt bedriva energiverksamhet så att bolaget är ett av de bolag som leder utvecklingen mot en miljömässigt hållbar energiproduktion
- tillhandahålla och bedriva handel med produkter och tjänster inom områden som befrämjar, stöder eller kompletterar energiverksamheten, företrädesvis inom data- och telekommunikationsområdena samt abonnemangsrelaterade produkter och tjänster,
- bedriva entreprenad- och konsultverksamhet inom främst energiområdet,
- äga och förvalta dels fastigheter, dels aktier och andra värdepapper med anknytning till nämnda verksamheter,

- för koncernens räkning bedriva kapital- och likviditetsförvaltning samt handel med värdepapper

samt att bedriva därmed förenlig verksamhet.

Frågor om Vattenfalls uppdrag och mål tas upp i ett flertal motioner som behandlas i detta betänkande, bl.a. 2017/18:918 (SD) och 2017/18:3393 (V). Identiska förslag dels om en översyn av Vattenfalls uppdrag mot bakgrund av bl.a. ändrade förhållanden på den svenska och den europeiska energimarknaden, dels om att Vattenfall inte ska åläggas några restriktioner för att planera, förbereda eller bygga ny kärnkraft, dels om en utredning av kostnaderna för att åtgärda den torrlagda vattenfåran i Lilla Luleälven avstyrktes av utskottet senast hösten 2016 (bet. 2016/17:NU4). Utskottet framhöll i sitt ställningstagande att det inte finns några skäl för riksdagen att ta initiativ för att ändra Vattenfalls uppdrag. Sverigedemokraterna och Vänsterpartiet reserverade sig mot utskottets ställningstagande.

Utskottets ställningstagande

Inledning

Utskottets ställningstagande när det gäller förvaltningen av vissa statligt ägda företag redovisas under följande rubriker:

- SJ AB:s avkastningskrav
- Genomförande av ett förändrat avkastningskrav för SJ AB
- LKAB:s uppdrag
- Förvaltningen av Sveaskog AB m.m.
- Saminvest AB:s verksamhetsinriktning
- Vattenfall AB:s uppdrag och mål.

SJ AB:s avkastningskrav

I motionerna 2017/18:926 (SD), 2017/18:1142 (V) och 2017/18:2785 (MP) förordas tillkännagivanden om förändringar av SJ AB:s ekonomiska mål. Som framgår av det föregående avstyrkte utskottet hösten 2016 identiska och liknande motionsyrkanden om en förändring av de ekonomiska målen för SJ. Utskottet påminde vid detta tillfälle om att en viktig utgångspunkt när de ekonomiska målen för de statliga bolagen fastställs är ägarens kostnad för eget kapital. Det är denna kostnad som ytterst avgör om staten som ägare får en rimlig och marknadsmässig kompensation för det risktagande som ägandet i ett bolag innebär. Utskottet framhöll vidare att för lönsamhetsmålet är kostnaden för eget kapital ett golv, eftersom en avkastning som systematiskt understiger kapitalkostnaden innebär att värde förstörs för staten som ägare. Utskottet påminde samtidigt bl.a. om att nya ekonomiska mål hade antagits vid SJ:s bolagsstämma i april 2014. Utskottet ser ingen anledning att ändra uppfattning i denna fråga och avstyrker därmed de nämnda motionerna i berörda delar.

Genomförande av ett förändrat avkastningskrav för SJ AB

Utskottet avser inte att förorda något tillkännagivande om att ett förändrat avkastningskrav för SJ AB bör vara genomfört senast vid SJ:s bolagsstämma 2019.

Därmed avstyrks motion 2017/18:1142 (V) i denna del.

LKAB:s uppdrag

I motion 2017/18:922 (SD) begärs ett tillkännagivande om att LKAB bör få ett reformerat ägardirektiv med tydligare fokus på prospektering. I denna fråga har utskottet vid flera tidigare tillfällen uttalat att detta är en fråga som rör bolagets operativa verksamhet och inte är en fråga för riksdagen att avgöra. Utskottet vidhåller denna uppfattning och är därmed inte berett att förorda något tillkännagivande i enlighet med vad motionärerna begär. Riksdagen bör således avslå den aktuella motionen i denna del.

Förvaltningen av Sveaskog AB m.m.

I motionerna 2017/18:914 (SD) och 2017/18:2096 (SD) förs olika förslag fram om Sveaskogs verksamhet. Dessa rör bolagets avverkningsstrategier runt Tivedens nationalpark och delägandet i företaget Sunpine AB. Utskottet har vid flera tidigare tillfällen behandlat yrkanden om Sveaskogs verksamhet och framhållit att frågor som rör bolagets verksamhet inte är något som riksdagen bör uttala sig om. Utskottet vidhåller denna uppfattning och vill påminna om att Sveaskog är ett statligt ägt bolag som agerar på marknadsmässiga villkor och att det är bolagsledningen som ansvarar för frågor som rör den löpande verksamheten och operativa beslut.

Utskottet ser följaktligen inga skäl till att riksdagen ska agera i dessa frågor och avstyrker de aktuella motionerna i berörda delar.

Vidare föreslås i motion 2017/18:1149 (V) att det statliga ägandet av skog ska samlas i ett bolag med hållbart brukande som främsta mål. Utskottet kan här konstatera att riksdagen tidigare, som redovisats, vid flera tillfällen behandlat identiska motionsyrkanden om att samla det statliga ägandet av skog i ett bolag. Utskottet har vid dessa tillfällen avstyrkt motionsyrkandena och i sammanhanget redovisat uppdraget för Sveaskog och hur bolagets verksamhet bedrivs. Utskottet kan inte se någon anledning till att riksdagen nu skulle inta någon annan ståndpunkt när det gäller den nämnda motionen, som därmed avstyrks i denna del.

Saminvest AB:s verksamhetsinriktning

I motion 2017/18:3747 (KD) föreslås att det statligt ägda Saminvest AB i sin verksamhet ska driva de tidigare statliga bolagen Fouriertransform och Inlandsinnovations inriktningar. Som framgår av det föregående antog riksdagen våren 2016 regeringens förslag om en ny struktur för det statliga riskkapitalet. Som en del i detta förslag inrättades ett nytt riskkapitalbolag –

Saminvest AB – som enligt vad utskottet anförde kommer att gagna finansieringsmöjligheterna brett och inom områden där det i dag saknas riskvilligt kapital. Förslaget innebar även att de dåvarande statliga bolagen Fouriertransform och Inlandsinnovation skulle inordnas som dotterbolag i Saminvest och avvecklas på lång sikt.

Mot denna bakgrund avser utskottet inte att gå vidare med något tillkännagivande om Saminvests verksamhetsinriktning så som förordas i den aktuella motionen, som därmed avstyrks.

Vattenfall AB:s uppdrag och mål

När det gäller Vattenfall AB:s uppdrag och mål begärs tillkännagivanden i ett flertal motioner. I motion 2017/18:918 (SD) förordas tillkännagivanden dels om en översyn av Vattenfalls uppdrag mot bakgrund av bl.a. ändrade förhållanden på den svenska och den europeiska energimarknaden, dels om att Vattenfall inte ska åläggas några restriktioner för att planera, förbereda eller bygga ny kärnkraft. I motionerna 2017/18:1515 (M) och 2017/18:1795 (S) framförs olika förslag om att bolaget inte bör minska sin personalstyrka på orter där energiproduktionen sker och att huvudkontor och personal borde lokaliseras närmare dessa platser. I motion 2017/18:3393 (V) anför motionärerna att Vattenfall ska få i uppdrag att utreda investeringskostnaderna för att återföra ett ekologiskt hållbart flöde av vatten till den torrlagda delen av Lilla Luleälven.

Med anledning av de nämnda motionerna vill utskottet påminna om Vattenfalls förtydligade uppdrag som beslutades av riksdagen våren 2010. Innebörden är att bolaget ska generera en marknadsmässig avkastning genom att affärsmässigt bedriva energiverksamhet så att bolaget är ett av de bolag som leder utvecklingen mot en miljömässigt hållbar energiproduktion. Utöver detta vill utskottet även påminna om att de statligt ägda bolagen är självständiga juridiska personer, där det högsta beslutande organet är bolagsstämman. Enligt aktiebolagslagen ansvarar styrelsen för bolagets organisation och förvaltningen av dess angelägenheter och ska, liksom bolagets ledning, se till bolagets bästa.

Utskottet har som framgår av det föregående vid tidigare tillfällen avstyrkt identiska och liknande motionsyrkanden och då framfört dels att det inte finns några skäl för riksdagen att ta initiativ för att ändra Vattenfalls uppdrag, dels att lokalisering av arbetsplatser för bolagets personal och vilka tjänster som bolaget ska köpa in för att sköta verksamheten är frågor som bolagets styrelse och ledning ska avgöra. Utskottet ser inga skäl att göra någon annan bedömning och ändra uppfattning i frågan.

Mot bakgrund av det anförda avstyrks de aktuella motionerna i berörda delar.

Statens ägande av vissa företag

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om försäljning av AB Svensk Bilprovning, Orio AB, SAS AB, Sveaskog AB, Svevia AB, Telia Company AB, Vattenfall AB och om försäljningsprocessen för Metria AB. Utskottet hänvisar till de försäljningsbemyndiganden som finns och till grundläggande principer om avyttring av statens egendom.

Motionerna

I motion 2017/18:1191 av Jesper Skalberg Karlsson (M) anförs att staten inte bör närvara på privata marknader om det inte finns särskilda skäl. När det gäller flygbranschen anser motionären att staten borde renodla sin roll och lämna ägandet i SAS AB till förmån för att reglera och kontrollera exempelvis säkerhetsfrågor och främja en rättvis konkurrens genom ansvariga myndigheter. Motionären anser därför att regeringen bör undersöka möjligheten att sälja den statliga ägarandelen i SAS och när detta är möjligt.

I motion 2017/18:1239 av Sotiris Delis och Thomas Finnborg (båda M) framförs att marknaden för flygtransporter har förändrats sedan samägandet av SAS AB med Danmark och Norge tillkom. Enligt motionärerna är därför Sveriges fortsatta ägarengagemang i SAS inte en optimal hantering av skattemedel. Utöver de stora affärsrisker som branschen kommer att präglas av framöver bör Sverige inte ha ägarengagemang i ett företag som agerar på en fullt ut konkurrensutsatt marknad. Motionärerna framför att regeringen därför snarast bör inleda samtal med de övriga konsortiedelägarna om att avveckla Sveriges ägarandel i SAS.

Lars Beckman (M) anför i motion 2017/18:1535 att det är viktigt för Gävle och Gävleborg att Metria AB även efter den planerade försäljningen av bolaget blir kvar i Gävle. När försäljningen av Metria sker vill motionären att regeringen även beaktar regionala aspekter.

I motion 2017/18:1777 av Jesper Skalberg Karlsson (M) anförs att staten inte bör ha en långtgående närvaro på privata marknader om det inte finns särskilda skäl. Motionären anför att bygg- och anläggningsbranschen, där statligt ägda Svevia AB verkar, har vissa utmaningar kopplade till oligopolliknande situationer. Enligt motionären går detta inte att komma till rätta med genom att staten är den största aktören på marknaden. Därför bör regeringen se över möjligheten att sälja Svevia AB eller låta delar av bolaget gå in i den ansvariga myndigheten.

I motion 2017/18:3242 av Erik Bengtzboe (M) anges att svenska staten genom sitt ägande av Vattenfall AB är en stor aktör på energimarknaden. Motionären anför att energimarknaden dels är en konkurrensutsatt marknad där statlig inblandning inte är motiverad, dels att det är en kraftigt reglerad

marknad där staten fyller en viktig funktion som kontrollorgan och lagstiftare. Att staten då samtidigt agerar aktör och har ägarintressen på marknaden är i grund och botten inte rimligt. Mot denna bakgrund menar motionären att staten bör sälja Vattenfall.

Erik Bengtzboe och Ida Drougge (båda M) anför i motion 2017/18:3263 att skogsbruket är en väl fungerande marknad där virkeshandeln är globalt konkurrensutsatt. Enligt motionärerna bör staten ta ansvar för ett hållbart skogsbruk genom lagstiftning och kontroller, inte genom att agera storägare via Sveaskog AB. Staten bör därför sälja sitt ägande av Sveaskog, företrädesvis i mindre delar så det möjliggörs för många privata ägare att köpa skogen med god arrondering som resultat.

I motion 2017/18:3279 av Erik Bengtzboe (M) framförs att staten genom sitt ägande av AB Svensk Bilprovning är en stor aktör på marknaden för fordonsbesiktningar. Motionären anför dels att marknaden för fordonsbesiktningar är en konkurrensutsatt marknad där statlig inblandning inte är motiverad för att motverka monopolsituationer, dels att fordonsbesiktningar är kraftigt reglerade och att staten fyller en viktig funktion som kontrollorgan och lagstiftare på marknaden. Att staten då samtidigt agerar aktör och har ägarintressen på marknaden är i grund och botten inte rimligt, och Bilprovningen bör därför säljas.

I motion 2017/18:3284 anför Erik Bengtzboe (M) att staten genom sitt ägande av Telia Company AB är en stor aktör på telekommarknaden. Telia har i dag utvecklats till ett globalt bolag som är aktivt i ett flertal länder, med stor verksamhet även utanför Sverige. Motionären anför att telekommarknaden dels är en konkurrensutsatt marknad där statlig inblandning inte är motiverad för att motverka monopolsituationer, dels att denna marknad är kraftigt reglerad och att staten fyller en viktig funktion som kontrollorgan och lagstiftare. Att staten då samtidigt agerar aktör och har ägarintressen på marknaden är i grund och botten inte rimligt, menar motionären. Därför bör staten sälja sitt innehav i Telia.

I motion 2017/18:3307 anför Erik Bengtzboe (M) att flygmarknaden har utvecklats sedan SAS grundades och i dag är en globalt konkurrensutsatt marknad. Eftersom statliga bolag per automatik agerar marknadsstörande finns det enligt vad som anges i motionen anledning att avyttra SAS till privata ägare. Motionären anför att det viktigaste skälet till en försäljning av SAS emellertid är att flygtrafik är en kraftigt reglerad marknad där staten fyller en viktig kontrollfunktion. Därmed är det enligt motionen inte rimligt att staten agerar som aktör på samma marknad som man övervakar.

I motion 2017/18:2296 av Markus Wiechel (SD) anför det inte finns några skäl för staten att äga delar av ett flygbolag. Flygmarknaden präglas av stark konkurrens och bör inte störas av statliga aktörer. Det är inte heller rimligt att staten äger ett bolag som man också ska övervaka. Riksdagen bör därför uppmana regeringen att sälja sitt aktieinnehav i SAS AB. I motionen anförts vidare att ägandet i Origo AB är ett tydligt exempel på när staten lägger sig i näringslivet och skapar en osund konkurrenssituation på en marknad.

Motionären anför att riksdagen därför bör uppmana regeringen att avveckla sitt ägande i Orio. Motionären menar även att statens ägande i Telia Company AB rimmar illa med ambitionen att företag ska kunna konkurrera på lika villkor på marknaden. Regeringen bör enligt motionen därför minska ägandet i Telia. Motionären anför också att konkurrens är ett sunt inslag på fordonsbesiktningensmarknaden och att regeringen därför bör verka för en successiv försäljning av AB Svensk Bilprovning med målet att minst två aktörer ska finnas på de orter där försäljningen sker.

Vissa kompletterande uppgifter

Försäljningsbemyndiganden och förändringar av den statliga bolagsportföljen

Riksdagen har gett regeringen bemyndiganden att minska eller avveckla ägandet i följande bolag:

- AB Svensk Bilprovning (prop. 2009/10:54, bet. 2009/10:NU10)
- AB Bostadsgaranti (prop. 2012/13:1, bet. 2012/13:NU1)
- Apoteksgruppen i Sverige Holding AB (prop. 2016/17:181, bet. 2016/17:NU24)
- Lernia AB (prop. 2012/13:1, bet. 2012/13:NU1)
- Metria AB (prop. 2016/17:181, bet. 2016/17:NU24)
- Orio AB (tidigare Saab Automobile Parts) (prop. 2012/13:99, bet. 2012/13:FiU21)
- SAS AB (prop. 2009/10:121, bet. 2009/10:FiU35).

Regeringen har även mandat att sälja eller lägga ned följande bolag:

- Swedish National Road Consulting AB (prop. 2016/17:181, bet. 2016/17:NU24)
- Swedesurvey Aktiebolag (prop. 2016/17:181, bet. 2016/17:NU24).

I övrigt kan framhållas att det statligt ägda European Spallation Source ESS AB trädde i likvidation våren 2016.

Sedan den 1 juli 2016 ingår helägda Saminvest AB i den statliga bolagsportföljen och är fr.o.m. 2017 moderbolag till bolagen Inlandsinnovation och Fouriertransform.

Vidare sålde staten 13,8 miljoner stamaktier i SAS AB hösten 2016 för sammanlagt 213,9 miljoner kronor. Genom försäljningen minskade statens ägarandel från ca 21,4 procent till ca 17,2 procent av antalet stamaktier.

AB Svensk Bilprovning

Aktiebolaget Svensk Bilprovning, Bilprovningen, erbjuder rådgivning och kontroll av motorfordons trafiksäkerhet, miljöpåverkan och driftsekonomi. Bilprovningen driver sedan 2013 en affärsmässig verksamhet på en avreglerad marknad. Våren 2010 konkurrensutsattes fordonsbesiktningensmarknaden,

vilket innebar att nya aktörer kunde ansöka om ackreditering för att besiktiga fordon (prop. 2009/10:32, bet. 2009/10:TU8). Under 2012 genomfördes försäljningar av delar av Bilprovningens stationsnät till nya aktörer i enlighet med det mandat som tidigare beslutats av riksdagen (prop. 2009/10:54, bet. 2009/10:NU10). Efter genomförd försäljningsprocess av cirka två tredjedelar av stationsnätet är det kvarvarande Bilprovningen ett statligt helägt bolag.

Metria AB

Metria AB, som är ett statligt helägt bolag, tillhandahåller tjänster och produkter inom områdena geografisk information, fastighetsinformation och geografisk informationsteknik.

Våren 2017 antog riksdagen regeringens förslag om att bl.a. sälja Metria (prop. 2016/17:181, bet. 2016/17:NU24). Regeringen anförde i propositionen bl.a. att Metria inte bedöms ha bättre utvecklingsmöjligheter med staten som ägare. Sysselsättningsutvecklingen i branschen bedömdes inte heller påverkas negativt vid ett förändrat ägande. Metria har inte något samhällsuppdrag, och det finns inte heller något särskilt nationellt intresse av ett fortsatt statligt ägande. Regeringen ansåg därmed att det inte finns några skäl till att staten bör kvarstå som ägare till Metria.

I propositionen redogör regeringen även för hur försäljningsprocessen ser ut. Det anges att varje försäljning av statens aktier måste anpassas till respektive bolags förutsättningar och till det rådande marknadsläget, så att en försäljning kan ge bästa möjliga affärsmässiga utfall.

SAS AB

Våren 2010 beslutade riksdagen att ge regeringen bemyndigande att minska statens ägande i SAS AB (prop. 2009/10:121, bet. 2009/10:FiU35, ytr. 2009/10:NU2y). I sitt yttrande till finansutskottet anförde näringsutskottet att riksdagens bemyndigande att minska ägandet i SAS ska uppfattas som ett tydligt besked om statens inställning till försäljning inom överskådlig tid och underströk vikten av att en försäljning sker i ordnade former när det finns en seriös köpare. Finansutskottet delade utskottets uppfattning.

Mot denna bakgrund minskade den svenska staten sitt ägande i SAS enligt vad som redovisats i det föregående. Samtidigt avyttrade även den norska staten en del av sitt innehav i SAS, vilket innebar att totalt 23 miljoner aktier, motsvarande 7 procent av samtliga stamaktier i SAS, avyttrades. Det innebär att svenska staten minskade sitt ägande i SAS från cirka 21,4 procent till ca 17,2 procent samt att den svenska, danska och norska staten tillsammans med Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse äger 50,4 procent av aktierna och har 50,3 procent av rösterna i SAS.

Hösten 2016 behandlade utskottet motionsyrkanden om att staten bör sälja sitt innehav i SAS (bet. 2016/17:NU4). Ett enhälligt utskott anförde att en sådan process är inledd och att yrkandena därmed kunde avstyrkas.

Svevia AB

Av regeringens skrivelse 2016/17:140 2017 års redogörelse för företag med statligt ägande (s. 71) framgår att Svevia AB bildades 2009 när Vägverkets enhet Vägverket Produktion bolagiserades. Skälen till bolagiseringen var främst att öka förutsättningarna för konkurrensneutralitet, eliminera grunden för misstankar om korssubventionering samt öka produktiviteten på marknaden. Svevia bedriver entreprenad-, service- och uthyrningsverksamhet inom trafik-, mark-, bygg- och anläggningsområdet.

Telia Company AB

Våren 2011 återkallade riksdagen tidigare bemyndiganden om att minska statens innehav i dåvarande Telia Sonera AB (bet. 2010/11:NU7). Moderaterna, Centerpartiet, Liberalerna och Kristdemokraterna reserverade sig mot beslutet.

I ett svar på fråga 2016/17:708 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M) om huruvida regeringen avser att ha ambitionen att avyttra det statliga aktieinnehavet i Telia Company AB svarade närings- och innovationsminister Mikael Damberg den 30 januari 2017 bl.a. följande:

Det är klart att staten kan vara en ägare av bolag som Telia Company AB. Telekombolag i Norge, Tyskland och Belgien t.ex. har också statliga ägare. Regeringen har för närvarande inte en ambition och avser inte heller ha en ambition att avyttra det statliga aktieinnehavet i Telia Company AB.

Regeringen har i dag inte något bemyndigande från riksdagen att avyttra statens aktieinnehav i Telia Company AB. För staten som aktiv och professionell ägare är värdeskapande det övergripande målet och självklart ingår det då att med jämna mellanrum pröva skälen för fortsatt statligt ägande.

Utskottets ställningstagande

I motionerna 2017/18:1191 (M), 2017/18:1239 (M), 2017/18:1777 (M), 2017/18:2296 (SD), 2017/18:3242 (M), 2017/18:3263 (M), 2017/18:3279 (M), 2017/18:3284 (M) och 2017/18:3307 (M) förordas tillkännagivanden om att staten ska minska eller avveckla sitt ägande i en rad olika företag. Det handlar om bolagen AB Svensk Bilprovning, Orio AB, SAS AB, Sveaskog AB, Svevia AB, Telia Company AB och Vattenfall AB. Därutöver framhålls i motion 2017/18:1535 (M) att regionala hänsyn bör tas i försäljningsprocessen när det gäller Metria AB.

Mot bakgrund av vad som framförs i de aktuella motionerna vill utskottet påminna om att det övergripande målet för regeringens förvaltning av de statligt ägda bolagen är att bolagen ska skapa värde och i förekommande fall att de särskilt beslutade samhällsuppdragen utförs väl. För att åstadkomma detta är det viktigt att ge bolagen förutsättningar och möjligheter att utvecklas och fortsätta konkurrera på sina marknader samt att staten är en aktiv, professionell ägare med fokus på långsiktigt värdeskapande. För staten som aktiv och professionell ägare ingår att pröva skälen för fortsatt statligt ägande

liksom att överväga samtliga bolags olika uppdrag och inriktning. Utskottet noterar exempelvis att en försäljning av statens andelar i SAS har inletts och att regeringen nyligen fått ett bemyndigande att sälja Metria AB. Vikten av att ett sådant arbete genomförs kontinuerligt inom förvaltningen av de statliga bolagen är något som utskottet också har betonat i det föregående. Vidare vill utskottet understryka att regeringen behöver riksdagens bemyndigande för att genomföra en försäljning eller på annat sätt minska statens ägarandel i företag där staten har hälften eller mer än hälften av rösterna för samtliga aktier eller andelar. Som redovisats finns sådana bemyndiganden endast för vissa av de företag som berörs i de aktuella motionerna. I övrigt vill utskottet framhålla att all försäljning av statlig egendom ska ske på affärsmässiga grunder. En eventuell försäljning av statens aktier måste därför anpassas till respektive bolags förutsättningar och till det rådande marknadsläget så att bästa möjliga affärsmässiga utfall kan uppnås.

Utskottet är inte berett att förorda några tillkännagivanden så som föreslås i de aktuella motionerna, som därmed avstyrks i berörda delar.

Reservationer

1. Förvaltningen av de statligt ägda företagen, punkt 3 (M, C, L, KD)

av Lars Hjälmered (M), Hans Rothenberg (M), Hanif Bali (M), Helena Lindahl (C), Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M), Said Abdu (L) och Penilla Gunther (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2017/18:3405 av Lars Hjälmered m.fl. (M) yrkandena 24–26, 28, 29 och 31 samt

2017/18:3420 av Lars Hjälmered m.fl. (M, C, L, KD) yrkande 8 och avslår motion

2017/18:928 av Mattias Bäckström Johansson m.fl. (SD) yrkande 1.

Ställningstagande

Vi anser att statens uppgift normalt bör vara att ange de ramar och regler som ska gälla för näringslivet och företagen, inte att äga och driva bolag. Staten är dock en stor företagsägare, och kommer att så vara under överskådlig tid. Det ställer höga krav på tydliga principer. De statliga bolagen ska ha fokus på att skapa långsiktiga värden, och staten ska vara en aktiv, professionell och ansvarsfull ägare. I de fall där bolagen har ett samhällsuppdrag ska detta utföras väl. För att åstadkomma detta är det bl.a. viktigt att ge bolagen förutsättningar och möjligheter att utvecklas och fortsätta konkurrera på sina marknader. Där bolag verkar på en konkurrensutsatt marknad, enligt marknadsmässiga krav, ska effektiv konkurrens säkerställas. Statens roll som lagstiftare och ägare bör hållas isär och skötas på ett professionellt sätt.

De statliga bolagen ska präglas av öppenhet och föredömlighet samt vara föregångare i hållbarhetsfrågor, t.ex. jämställdhet, miljö och socialt ansvarstagande. Vissa statliga företag har särskilda samhällsuppdrag. Det är viktigt att dessa redovisas tydligt och är styrande för bolagens verksamhet. Regeringen ska styra de statliga bolagen inom de ramar som riksdagen fastställt.

Under alliansregeringen utarbetades och grundlades ett gediget hållbarhetsarbete i de statliga bolagen. År 2007 ställde staten krav på att de statligt ägda bolagen årligen skulle hållbarhetsrapportera i enlighet med Global Reporting

Initiative (GRI). Dessa krav är numer en del i statens ägarpolicy där det står att de statligt ägda bolagen ska vara föredömen inom området hållbart företagande. Ägarpolicyen fastställer samtidigt vilka internationella riktlinjer som alla statligt ägda företag ska följa, vilka bl.a. innefattar FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter och Organisationen för ekonomiskt samarbete och utvecklings (OECD) riktlinjer för multinationella företag. Här vill vi framhålla att det såväl i FN:s vägledande principer som i OECD:s riktlinjer ställs skärpta krav på att bolagen genomför en riskbaserad due diligence-granskning (insamling och analys av information om ett företag inför förvärv eller annan strategisk förändring). Alla de statliga bolagen fick under 2013 i uppdrag att fastställa ett fåtal och övergripande hållbarhetsmål och strategier för att nå dit. Syftet var att skapa värde i de statliga bolagen samtidigt som riskerna i verksamheterna minskades. År 2014 startade sedan arbetet med att följa upp bolagens respektive hållbarhetsmål. Alliansregeringen tog således viktiga framåtsyftande steg i hållbarhetsarbetet för de statligt ägda företagen.

Vi menar att regeringen bör fortsätta att utveckla förvaltningen av de statligt ägda bolagen i fråga om aktivt ägande och hållbart företagande.

Vi anser vidare att staten bör minska eller avveckla sitt företagsägande om sådana förändringar leder till bättre fungerande marknader eller en mer effektiv samhällsservice. Regeringen bör enligt vår mening därför agera för att avveckla det statliga ägandet i bolag som inte har ett särskilt samhällsuppdrag som är svårt att klara på annat sätt eller som från en strategisk och säkerhetspolitisk utgångspunkt är viktiga. Detta kan exempelvis gälla bolag som SBAB, Telia Company AB, SAS AB och Orio AB. Vi noterar att staten under hösten 2016 inledde en försäljningsprocess när det gäller innehavet i SAS och har minskat sitt ägande i bolaget, vilket vi ser positivt på. Försäljning av statlig egendom ska ske affärsmässigt, och eventuella försäljningsintäkter ska användas för att minska statsskulden. Vi anser att det dock inte är aktuellt med en försäljning av LKAB, Apoteket AB eller Vattenfall AB:s nordiska verksamhet. Detaljmonopolet för alkohol ska enligt vår mening värnas och Systembolaget AB behållas i statlig ägo.

Vi anser att riksdagen bör ställa sig bakom det som här anförts och tillkännage detta för regeringen. Vid ett sådant beslut från riksdagen får motionerna 2017/18:3405 (M) och 2017/18:3420 (M, C, L, KD) anses tillgodosedda i berörda delar och tillstyrks i dessa delar. Övriga aktuella motionsyrkanden avstyrks.

2. Förvaltningen av de statligt ägda företagen, punkt 3 (SD)

av Josef Fransson (SD) och Mattias Bäckström Johansson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2017/18:928 av Mattias Bäckström Johansson m.fl. (SD) yrkande 1 och avslår motionerna

2017/18:3405 av Lars Hjärmered m.fl. (M) yrkandena 24–26, 28, 29 och 31 samt

2017/18:3420 av Lars Hjärmered m.fl. (M, C, L, KD) yrkande 8.

Ställningstagande

Vi kan inledningsvis konstatera att många viktiga svenska samhällsfunktioner i dag bedrivs i bolagsform med staten som hel- eller delägare och att dessa bolag generellt verkar på en konkurrensutsatt marknad. Vi i Sverigedemokraterna är anhängare av ett fortsatt statligt engagemang för att bibehålla statens inflytande genom ägande, och vi ser inte utförsäljningar av statens egendom som ett ideologiskt självändamål. Emellertid finns statliga innehav som under vissa omständigheter skulle kunna reduceras för att man inte kan motivera det statliga ägandet med nytta för medborgarna. Statligt engagemang i centrala samhällsfunktioner anser vi stärker Sverige som nation vid extraordinära händelser, såsom finanskriser, handelsblockader och internationella konflikter. Om bolagen drivs enligt marknadsmässiga principer, vilket som regel bör vara fallet, stärks statens kassa genom aktieutdelning. Genom ett visst statligt ägande bibehålls också en demokratisk dimension kring vissa etiska frågor som t.ex. kan röra korruption och miljöförstöring. Politiker bör emellertid utöva inflytande över statens bolag med varsamhet, och god lönsamhet bör prioriteras högt.

Riksdagen bör sammanfattningsvis genom ett uttalande tydliggöra för regeringen vikten av att värna och stärka det statliga ägandet när det gäller att upprätthålla viktiga samhällsfunktioner och stävja korruption och miljöförstöring och att minska ägandet när det inte ger nytta för medborgarna. Därmed tillstyrks motion 2017/18:928 (SD) i denna del. Övriga aktuella motionsyrkanden avstyrks.

3. Jämställdhet och statliga företag, punkt 4 (M, C, L, KD)

av Lars Hjärmered (M), Hans Rothenberg (M), Hanif Bali (M), Helena Lindahl (C), Ann-Charlotte Hammar Johansson (M), Said Abdu (L) och Penilla Gunther (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2017/18:3405 av Lars Hjalmered m.fl. (M) yrkande 27 och
avslår motionerna
2017/18:928 av Mattias Bäckström Johansson m.fl. (SD) yrkande 2 och
2017/18:1796 av Eva-Lena Jansson (S).

Ställningstagande

Som vi redogjort för i det föregående tog den tidigare alliansregeringen flera viktiga framåtsyftande steg när det gäller utvecklingen av förvaltningen av de statliga bolagen. Det innefattade bl.a. ett målmedvetet arbete med rekrytering till de statliga bolagens styrelser på grundval av dynamik och mångfald. Utifrån kompetens, erfarenhet, bakgrund och ålder sattes mål om en jämn könsfördelning (minst 40 procent av vardera könet). Andelen kvinnliga styrelseledamöter ökade i de statligt helägda bolagen till 49 procent: en lyckad åtgärd. Vi menar att regeringen bör fortsätta att utveckla förvaltningen av de statligt ägda bolagen i fråga om en målmedveten styrelserekrytering.

Detta är något som riksdagen bör ställa sig bakom och tillkännage för regeringen. Motion 2017/18:3405 (M) får vid ett sådant beslut anses tillgodosedd i berörd del, och tillstyrks i denna del. Övriga aktuella motionsyrkanden avstyrks.

4. Jämställdhet och statliga företag, punkt 4 (SD)

av Josef Fransson (SD) och Mattias Bäckström Johansson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2017/18:928 av Mattias Bäckström Johansson m.fl. (SD) yrkande 2 och
avslår motionerna
2017/18:1796 av Eva-Lena Jansson (S) och
2017/18:3405 av Lars Hjalmered m.fl. (M) yrkande 27.

Ställningstagande

Vi är kritiska mot regeringens mål att andelen av vardera könet i de statliga bolagens styrelser ska vara minst 40 procent. Vi ställer oss kritiska till alla former av sådan kvotering och positiv särbehandling på basis av kön och anser att all praxis av detta slag inom ramen för offentlig verksamhet bör avvecklas. Vi menar att varje individ ska bedömas utifrån sina personliga egenskaper, och vägen dit kan aldrig gå genom särbehandling på grund av kön. Utöver det

faktum att all s.k. positiv särbehandling av en grupp samtidigt är negativ särbehandling av någon annan förstärker sådan behandling synen på människor som representanter för en grupp snarare än representanter för sig själva. Vi anser därför att målet om en jämn könsfördelning i de statliga bolagens styrelser ska tas bort.

Riksdagen bör ställa sig bakom det som vi här har anfört och tillkänna det för regeringen. Därmed tillstyrks motion 2017/18:928 (SD) i denna del. Övriga aktuella motionsyrkanden avstyrks.

5. Övrigt om uppdrag och mål för de statligt ägda företagen, punkt 5 (C)

av Helena Lindahl (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2017/18:3757 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkande 14 och
avslår motionerna
2017/18:1005 av Lars Beckman (M),
2017/18:1456 av Maria Strömkvist m.fl. (S),
2017/18:1872 av Lennart Axelsson m.fl. (S),
2017/18:2208 av Hans Hoff (S),
2017/18:2704 av Jenny Petersson (M) yrkande 2 och
2017/18:3488 av Helena Lindahl och Per Åsling (båda C).

Ställningstagande

En av de största utmaningarna för möjligheten att bygga mer i Sverige är bristen på byggbar mark. Sverige har länge haft en för passiv bostadspolitik där möjligheten att bygga nya bostäder inte kunnat utnyttjas fullt ut. Människors möjlighet att finna en bostad är en förutsättning för tillväxt i hela landet. Men nästan hela Sverige lider av bostadsbrist. Boverket bedömer att 600 000 nya bostäder behöver byggas fram till 2025 för att hålla bostadsmarknaden i balans, och även om byggtakten har ökat tack vare stark konjunktur och den tidigare alliansregeringens regelförenklingar är det mycket som saknas för att nå hela vägen. En del i att möjliggöra en högre produktionstakt är att öka tillgången på byggbar mark där byggföretag kan starta olika bostadsprojekt med en kort planeringsprocess. Samtidigt som kommunerna har det grundläggande ansvaret för sitt eget markinnehav vill jag här också framhålla att staten har ett ansvar för att tillhandahålla byggbar mark. Jag menar därför att staten bör revidera ägardirektiven för de statligt

ägda företag som är markägare så att de även innehåller uppdraget att ta fram lämplig byggbar mark. Detta bör riksdagen enligt min mening tillkännage för regeringen. Motion 2017/18:3757 (C) tillstyrks därmed i denna del, och övriga aktuella motionsyrkanden avstyrks.

6. SJ AB:s avkastningskrav, punkt 6 (SD, V)

av Josef Fransson (SD), Mattias Bäckström Johansson (SD) och Birger Lahti (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2017/18:926 av Mattias Bäckström Johansson m.fl. (SD) och

2017/18:1142 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkande 2 i denna del och avslår motion

2017/18:2785 av Stina Bergström och Niclas Malmberg (båda MP) yrkande 2.

Ställningstagande

SJ AB är ett statligt helägt bolag som driver både kommersiell trafik och avtalstrafik på affärsmässiga grunder. Som för många andra statliga bolag finns beslutade ekonomiska mål för SJ, vilket i detta fall bl.a. innebär att bolaget ska dela ut en viss procent av vinsten till staten. Vi menar att utformningen av detta krav leder dels till att tågtrafiken i Sverige inte utvecklas, dels till stora problem i den verksamhet som SJ bedriver. Det handlar exempelvis om att SJ:s avkastningskrav begränsar bolagets möjligheter att höja tågstandarden och öka punktligheten, att bolaget tvingas hålla en alltför låg servicenivå och ett begränsat utbud av resor där hela landet inte täcks in. En större del av bolagets vinst bör i stället stanna i bolaget för att verksamheten ska kunna utvecklas och för att fler ska välja att resa med tåg framför andra färdmedel. Riksdagen bör därför tillkännage för regeringen att SJ:s avkastningskrav bör förändras i linje med det anförda. Vid ett sådant beslut från riksdagen får motionerna 2017/18:926 (SD) och 2017/18:1142 (V) anses tillgodosedda i berörda delar. Motionerna tillstyrks följaktligen i berörda delar.

7. Genomförande av ett förändrat avkastningskrav för SJ AB, punkt 7 (V)

av Birger Lahti (V).

– Under förutsättning av bifall till reservation 6 –

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion 2017/18:1142 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkande 2 i denna del.

Ställningstagande

Jag anser att regeringen snarast bör agera för att förändra avkastningskravet för SJ AB. Under förutsättning att riksdagen ställer sig bakom det som jag anfört ovan om SJ:s avkastningskrav anser jag att riksdagen även bör tillkännage för regeringen att ett förändrat avkastningskrav för SJ bör vara genomfört senast vid bolagsstämman 2019.

Därmed tillstyrks motion 2017/18:1142 (V) i denna del.

8. LKAB:s uppdrag, punkt 8 (SD)

av Josef Fransson (SD) och Mattias Bäckström Johansson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion 2017/18:922 av Josef Fransson m.fl. (SD) yrkande 3.

Ställningstagande

Sverige måste driva en mer aktiv gruvpolitik. Vi menar att det finns ett ömsesidigt intresse mellan staten och gruvnäringen, och vi vill stimulera och bidra till gruvnäringens tillväxt på flera sätt. En del i en mer aktiv gruvpolitik är enligt vår mening att det statligt ägda LKAB får ändrade ägardirektiv. Riksdagen bör därför tillkännage för regeringen att LKAB:s ägardirektiv ska reformeras med ett tydligare fokus på prospektering. Vid ett sådant beslut av riksdagen får motion 2017/18:922 (SD) anses vara tillgodosedd, och motionen tillstyrks i denna del.

9. Förvaltningen av Sveaskog AB m.m., punkt 9 (SD)

av Josef Fransson (SD) och Mattias Bäckström Johansson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2017/18:914 av Runar Filper m.fl. (SD) och
avslår motionerna
2017/18:1149 av Jens Holm m.fl. (V) yrkande 8 och
2017/18:2096 av Dennis Dioukarev (SD).

Ställningstagande

Sveaskog AB har beslutat att bruka 2 000 hektar skog runt Tivedens nationalpark på ett alternativt sätt och där tillämpa en s.k. anpassad avverkning. Detta får enligt vår mening betraktas som att bolaget inrättar en buffertzoner runt nationalparken. Allt började med att tyska turister klagade på ett kalhygge några hundra meter från gränsen till Tivedens nationalpark. Det ledde till att turistföretagen vädjade till Sveaskog att de skulle förändra sitt skogsbruk för att få fler nöjda turister. Sveaskog beslutade därför nyligen att bruka 1 000 hektar skog norr om nationalparken och 1 000 hektar söder om den med anpassad avverkning där större hänsyn ska tas till naturvärden. Det blir en form av hyggesfritt skogsbruk med gallring, plockhuggning och timmerställningar. Enligt Sveaskog räknar man med att förlora 50 procent av intäkterna för skogen på att skapa dessa buffertskogar. Vi menar att skogsägare riskerar att drabbas på många håll om denna typ av buffertzoner blir vanligt förekommande. Inom en snar framtid kanske man har buffertskogar runt samhällen, vilket ger upphov till frågor om hur enskilda skogsägare kommer att påverkas i framtiden. Risken är nu att även enskilda skogsbrukare i närheten av Tivedens nationalpark, men även andra naturreservat, kan tvingas att förändra sitt skogsbruk. Vi anser att Sveaskog bör ompröva sitt beslut att skapa denna typ av buffertzoner runt Tivedens nationalpark samt att Sveaskog inte bör skapa nya sådana zoner runt andra naturreservat. Detta bör riksdagen tillkännage för regeringen, och motion 2017/18:914 (SD) tillstyrks följaktligen. Övriga här aktuella motionsyrkanden avstyrks.

10. Förvaltningen av Sveaskog AB m.m., punkt 9 (V)

av Birger Lahti (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2017/18:1149 av Jens Holm m.fl. (V) yrkande 8 och
avslår motionerna
2017/18:914 av Runar Filper m.fl. (SD) och
2017/18:2096 av Dennis Dioukarev (SD).

Ställningstagande

Staten är i dag en stor ägare av skogsmark. Sveaskog AB är Sveriges största skogsägare och förvaltar totalt cirka 4 miljoner hektar mark. Det statliga ägandet är dock spritt på många olika myndigheter och bolag. Jag menar att det statliga ägandet av skogsområden i stället bör samlas i ett bolag. Det nya skogsbolaget bör ha ett hållbart brukande av skogens resurser – inte avkastning – som främsta mål. Dagens vinstkrav gör det svårt för ett statligt bolag eller en statlig förvaltare att avstå produktiva skogar till andra intressen. Det nya bolaget bör också åläggas att avsätta större arealer till skyddade naturområden. Jag vill i sammanhanget påpeka att staten även fortsättningsvis bör stå för ersättningsmark vid skydd av värdefull natur, även ovanför odlingsgränsen och i samråd med rennäringen.

Riksdagen bör ställa sig bakom detta och tillkänna det för regeringen. Därmed tillstyrks motion 2017/18:1149 (V) i denna del. Övriga aktuella motionsyrkanden avstyrks.

11. Saminvest AB:s verksamhetsinriktning, punkt 10 (KD)

av Penilla Gunther (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2017/18:3747 av Penilla Gunther m.fl. (KD) yrkande 3.

Ställningstagande

Inledningsvis vill jag framhålla att företagens möjligheter att hitta riskvilligt kapital till goda marknadsmässiga villkor är en nyckelfaktor för att trygga näringslivets möjlighet att utvecklas, växa och skapa nya jobb. Därför ställde jag mig våren 2016 bakom regeringens förslag om att förändra strukturen för de statliga finansieringsinsatserna och inrätta ett nytt statligt bolag – Saminvest AB. Den nya strukturen innebär att de tidigare statligt helägda aktiebolagen Fouriertransform och Inlandsinnovation sedan januari 2017 är dotterbolag i det nyinrättade Saminvest AB. De två förstnämnda bolagen kommer framöver att förvalta och avyttra sina befintliga investeringar enligt plan, och inga nya investeringar kommer att göras. Jag vill dock påpeka att Fouriertransform och Inlandsinnovation besitter kompetens inom sina respektive verksamhetsområden som behöver tas till vara i Saminvests fortsatta verksamhet. Jag anser därför att riksdagen bör tillkännage för regeringen att det statligt ägda Saminvest i sin verksamhet bör fortsätta driva de tidigare statliga bolagen Fouriertransforms och Inlandsinnovations inriktningar.

Vid ett sådant beslut får motion 2017/18:3747 (KD) anses vara tillgodosedd i berörd del och tillstyrks i denna del.

12. Vattenfall AB:s uppdrag och mål, punkt 11 (SD)

av Josef Fransson (SD) och Mattias Bäckström Johansson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion 2017/18:918 av Mattias Bäckström Johansson m.fl. (SD) yrkandena 1 och 2 samt avslår motionerna 2017/18:1515 av Lars Beckman (M), 2017/18:1795 av Isak From (S) och 2017/18:3393 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 8.

Ställningstagande

Vi anser att Vattenfall AB:s strategi för förnybar energi bör ses över och anpassas efter rådande förhållanden på såväl den svenska som den europeiska energimarknaden. Relativt låga energipriser och lågt värde på utsläppsätter i kombination med ett enormt investeringsbehov i infrastruktur bl.a. till följd av uppförande av vindkraft kommer att resultera i långsiktigt ökade kostnader,

ekonomisk osäkerhet och sviktande lönsamhet. Det kommer i sin tur att medföra ökade kostnader för staten och en negativ inverkan på svensk industris konkurrenskraft. Vi anser att Vattenfall ska generera en rimlig avkastning samt att en sund ekonomisk konkurrens mellan energislagen ska råda utan subventioner som snedvrider marknaden.

Vi förordar ett system för elproduktion i Sverige som i så stor utsträckning som möjligt är oberoende av fossil energi. Elmarknaderna i norra Europa är delvis integrerade, vilket är naturligt, men Sverige bör undvika att göra sig långsiktigt beroende av importerad el. Vi vill bl.a. därför varna för en övertro på väderberoende energislag som vindkraft och solceller eftersom dessa måste kombineras med baskraft av något slag. Förutom att vi anser att Vattenfalls strategi för förnybar energi bör ses över bör bolaget även flytta fokus från expansion i utlandet till att värna den svenska elförsörjningen ur ett långsiktigt perspektiv.

Vi anser vidare att det är djupt problematiskt att den rödgröna regeringen gett uttryck för att Vattenfalls planer på att förbereda byggandet av ny kärnkraft ska avbrytas. Några restriktioner för att ansöka om, undersöka eller förbereda för uppförande av ny kärnkraft bör enligt vår mening inte åläggas Vattenfall.

Riksdagen bör tillkännage för regeringen vad som nyss anförts. Därmed tillstyrks motion 2017/18:918 (SD). Övriga här aktuella motionsyrkanden avstyrks.

13. Vattenfall AB:s uppdrag och mål, punkt 11 (V)

av Birger Lahti (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförts i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2017/18:3393 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 8 och
avslår motionerna

2017/18:918 av Mattias Bäckström Johansson m.fl. (SD) yrkandena 1 och 2,
2017/18:1515 av Lars Beckman (M) och
2017/18:1795 av Isak From (S).

Ställningstagande

När det gäller Vattenfall AB:s vattenkraftsproduktion och bolagets uppdrag och mål vill jag inledningsvis påpeka att det med relativt små insatser går att kombinera en stark energiproduktion med biologisk mångfald och uppsatta miljömål. Ett exempel där man på ett bättre sätt skulle kunna kombinera de två

intressena är Letsi kraftstation som ägs av Vattenfall och ligger mellan Jokkmokk och Vuollerim. För att utnyttja en högre fallhöjd och därmed öka effekten har man tidigare valt att leda om vattnet genom en tunnel i berget. Resultatet är dock en av Europas längsta torrlagda flodfåror på 17 kilometer. Jag menar att det emellertid finns möjligheter att med relativt små medel återföra ett par procent av det totala vattenflödet ovan jord och på så sätt ge liv åt älvfåran igen. Då skulle den biologiska mångfalden och fiskbeståndet kunna återskapas, vilket skulle gynna lokalsamhället. Jag anser att Vattenfall därför bör få i uppdrag att utreda investeringskostnaderna för att återföra ett ekologiskt hållbart flöde av vatten till den torrlagda delen av Lilla Luleälven.

Enligt min mening är det anförda något som riksdagen bör ställa sig bakom och tillkännage för regeringen. Vid ett sådant beslut får motion 2017/18:3393 (V) anses vara tillgodosedd i berörd del och tillstyrks i denna del. Övriga här aktuella motionsyrkanden avstyrks.

Särskilda yttranden

1. SJ AB:s avkastningskrav, punkt 6 (SD)

Josef Fransson (SD) och Mattias Bäckström Johansson (SD) anför:

Som framgår av detta betänkande står vi bakom vad som anförts om ett förändrat avkastningskrav för SJ AB. I detta särskilda yttrande vill vi dock utveckla bakgrunden till vår ståndpunkt i frågan.

Ett ökat resande med tåg är av stor vikt för att exempelvis nå klimatpolitiska mål. Avgörande för att resenärer ska välja tåg framför andra färdmedel är att det ska vara lätt att köpa biljetter och att tågen kommer i tid. Standarden på tågvarnarna måste vara hög med olika komfortalternativ att välja på, och service och utbud ombord ska upplevas som tillfredsställande. Från SJ:s sida kräver detta god och regelbunden service, städning och emellanåt uppgradering och införskaffande av nya fordon.

Vidare vill vi understryka att persontågtrafiken i Sverige bör vara tillgänglig i så stora delar av landet som möjligt. Vi menar att det statligt ägda SJ är den aktör som ska bedriva sådan trafik även på sträckor där andra aktörer inte ser någon möjlighet till lönsam trafik. Ett aktuellt exempel är nattågstrafiken mellan Stockholm och Malmö som hotas av nedläggning för att den inte anses lönsam. Det kan även nämnas att SJ inte bedrev någon trafik på Västkustbanan under många år, eftersom det var en omöjlig affär för bolaget att kunna konkurrera med Öresundstågen som subventionerades av skattemedel.

SJ ägs av den svenska staten och har ett uppdrag att bedriva lönsam persontrafik. Vi menar att de problem med tågtrafiken som redovisats ovan hänger samman med de ekonomiska mål som beslutats för SJ. Trots att dessa mål reviderades för några år sedan ser vi fortfarande samma problematik. Därför har vi i det föregående förordad ett tillkännagivande om att avkastningskravet för SJ bör förändras.

2. SJ AB:s avkastningskrav, punkt 6 (V)

Birger Lahti (V) anför:

Som framgår av detta betänkande står jag bakom vad som anförts om ett förändrat avkastningskrav för SJ AB. Som också framgår av det föregående menar jag att ett förändrat avkastningskrav bör vara genomfört senast vid SJ:s bolagsstämma 2019. Jag vill i detta särskilda yttrande dock utveckla min syn på vilka problem som det nu gällande avkastningskravet medför och varför jag anser att kravet bör förändras.

Inledningsvis vill jag framhålla att en väl fungerande infrastruktur är avgörande för både industri, export, regional utveckling och människors resande. En fungerande och väl utbyggd tågtrafik som sätter resenären i

centrum är enligt min och Vänsterpartiets uppfattning av central betydelse för att uppnå ett hållbart transportsystem för hela landet. För en sådan inriktning krävs att SJ ges förutsättningar att prioritera samhällsnytta före kortsiktiga vinstintressen.

SJ är ett bolag som av staten är ålagt att skapa företagsekonomisk vinst och har därutöver ett avkastningskrav som innebär att staten kräver utdelning till statskassan på den redovisade nettovinsten. Som vi ser det leder avkastningskravet till ett starkt fokus på att skapa vinst. SJ tvingas därmed se till marknadsandelar och snäv vinstmaximering, vilket gör att resenärernas behov prioriteras ned. Bolaget har på senare tid exempelvis tagit bort försäljningen av utlandsresor över disk och dragit ner på sovvagnstrafiken.

Avkastningskravet missgynnar även den regionala utvecklingen, eftersom SJ tvingas prioritera bort lågtrafikerade sträckor. Många resenärer måste därför välja flyg eller bil i stället. Effekten är helt orimlig om man vill minska klimatpåverkan. Om SJ inte hade haft ett avkastningskrav och så höga lönsamhetsmål skulle bolaget t.ex. ha kunnat sänka priserna på biljetter och förbättra servicen och därmed prioritera samhällsnyttan.

Jag vill här framhålla att Vänsterpartiets långsiktiga mål för SJ är att bolagets vinst ska användas för att prioritera samhällsnytta med sänkta biljettpriser och förbättrad service. Det skulle bidra till att fler kan åka kollektivt och till en minskad miljö- och klimatpåverkan.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Skrivelse 2016/17:140

Regeringens skrivelse 2016/17:140 2017 års redogörelse för företag med statligt ägande.

Skrivelse 2016/17:184

Regeringens skrivelse 2016/17:184 Riksrevisionens rapport om statens bolagsinnehav.

Motioner från allmänna motionstiden 2017/18

2017/18:914 av Runar Filper m.fl. (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om Sveaskogs bildande av buffertzoner runt naturreservat och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:918 av Mattias Bäckström Johansson m.fl. (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av uppdraget för statligt ägda Vattenfall AB och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Vattenfall AB inte ska åläggas några restriktioner för att planera, förbereda eller bygga ny kärnkraft, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2017/18:922 av Josef Fransson m.fl. (SD):

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om LKAB och prospektering samt tillkännager detta för regeringen.

2017/18:926 av Mattias Bäckström Johansson m.fl. (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att se över statens finansiella mål för SJ AB, som bör sänkas, och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:928 av Mattias Bäckström Johansson m.fl. (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om statligt ägande och tillkännager detta för regeringen.

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringens mål om minst 40 procent av varje kön i statliga bolagsstyrelser som hållbarhetsmål bör tas bort och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:1005 av Lars Beckman (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att etablera statligt ägda företags huvudkontor utanför storstäderna och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:1142 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förändrat avkastningskrav för SJ AB senast till bolagsstämman 2019 och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:1149 av Jens Holm m.fl. (V):

8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att all statligt ägd skog bör samlas i ett bolag med hållbart brukande som främsta mål och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:1191 av Jesper Skalberg Karlsson (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se över möjligheten att sälja resterande delar av Scandinavian Airlines (SAS) och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:1239 av Sotiris Delis och Thomas Finnborg (båda M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att statens andel i SAS ska avyttras och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:1456 av Maria Strömkvist m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att undersöka möjligheterna att utreda nya ägardirektiv i motionens anda och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:1515 av Lars Beckman (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om överskottet från vattenkraften och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:1535 av Lars Beckman (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta regional hänsyn vid den kommande försäljningen av Metria och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:1777 av Jesper Skalberg Karlsson (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se över möjligheten att sälja Svevia AB och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:1795 av Isak From (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av lokalbefolkningens acceptans för den storskaliga vattenkraften och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:1796 av Eva-Lena Jansson (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om tydliga jämställdhetsmål för statliga bolag när det gäller sponsorstöd till idrottslag, idrottsevenemang, tv-sändningar och liknande kommersiella aktiviteter och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:1872 av Lennart Axelsson m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga om en översyn bör göras av de statliga företagens hemvist i arbetsgivar- och branschorganisationer och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:2096 av Dennis Dioukarev (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avyttra indirekt statligt ägande i företaget Sunpine och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:2208 av Hans Hoff (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om lönesättning i statliga bolag och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:2296 av Markus Wiechel (SD):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avyttra statens aktier i flygbolaget SAS och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avyttra statens aktier i Orio AB och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett minskat statligt ägande i Telia Sonera och tillkännager detta för regeringen.

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en successiv försäljning av statens aktier i Bilprovningen och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:2704 av Jenny Petersson (M):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att staten som aktiv och ansvarsfull ägare bör se över de statligt ägda bolagen och deras vd:ars roll med syftet att de inte ska ägna sig åt politisk opinionsbildning, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2017/18:2785 av Stina Bergström och Niclas Malmberg (båda MP):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att SJ inte ska ge någon vinstutdelning till staten, utan vinsten ska i stället återinvesteras i verksamheten, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2017/18:3242 av Erik Bengtzboe (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att sälja Vattenfall AB och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3263 av Erik Bengtzboe och Ida Drougge (båda M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att sälja Sveaskog och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3279 av Erik Bengtzboe (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att sälja Bilprovningen och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3284 av Erik Bengtzboe (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör sälja sina andelar i Telia och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3307 av Erik Bengtzboe (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att sälja svenska statens innehav i SAS och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3393 av Birger Lahti m.fl. (V):

8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Vattenfall bör uppdras att utreda investeringskostnaderna för att återföra ett ekologiskt hållbart flöde av vatten till den torrlagda delen av Lilla Luleälven och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3405 av Lars Hjalmered m.fl. (M):

24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att statens dubbla roller som både reglerare och företagsägare ska hållas isär tydligare och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att statligt ägda bolag som verkar på konkurrensutsatta marknader ska ha ett ägarperspektiv som möjliggör rättvisa villkor gentemot andra aktörer och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att staten ska vara föredöme för hållbart företagande och fortsätta det goda hållbarhetsarbetet för de statliga bolagen och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om styrelsekrytering och tillkännager detta för regeringen.
28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en riktlinje för det statliga ägandet ska vara att i första hand komplettera där marknadsmisslyckanden råder och där särskilda samhällsuppdrag eller gemensamma värden bör värnas och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen så snart som möjligt bör agera för att sälja de statliga bolag som inte är strategiskt eller säkerhetspolitiskt viktiga och tillkännager detta för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att staten i sin roll som ägare ska vara föredöme vad gäller hållbarhetsredovisning enligt GRI (Global Reporting Initiative), CSR (Corporate Social Responsibility), affärsetik, transparens och ansvarstagande och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3420 av Lars Hjalmered m.fl. (M, C, L, KD):

8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör agera för att sälja statliga bolag som inte har ett särskilt samhällsuppdrag som är svårt att klara på annat sätt eller är strategiskt eller säkerhetspolitiskt viktiga och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3488 av Helena Lindahl och Per Åsling (båda C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det regionala ansvaret hos statliga bolag bör tydliggöras och stärkas och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3747 av Penilla Gunther m.fl. (KD):

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den nya statliga fonden Saminvest AB även fortsättningsvis ska driva de

avvecklade statliga bolagen Fouriertransform och Inlandsinnovations tidigare inriktningar och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3757 av Ola Johansson m.fl. (C):

14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge statliga företag i uppdrag att inventera markinnehavet för att få fram mer byggbar statlig mark och tillkännager detta för regeringen.

BILAGA 2**Företag med statligt ägande**

Statligt ägda företag per departement med förvaltningsansvar	Ägarandel %	Har ett särskilt beslutat samhällsuppdrag ¹
Finansdepartementet		
Miljömärkning Sverige AB	100	Ja
Kulturdepartementet		
Kungliga Dramatiska teatern AB	100	Ja
Kungliga Operan AB	100	Ja
Voksenåsen A/S	100	Ja
Näringsdepartementet		
AB Bostadsgaranti	Under avveckling	
AB Göta kanalbolag	100	Ja
AB Svensk Bilprovning	100	Nej
AB Svensk Exportkredit	100	Ja
AB Svenska Spel	100	Ja
Akademiska Hus AB	100	Nej
Almi Företagspartner AB	100	Ja
Apoteket AB	100	Nej
Apoteksgruppen i Sverige Holding AB	100	Nej
Arlandabanan Infrastructure AB	100	Ja
Eurofima	2	Nej
Green Cargo AB	100	Nej
Infranord AB	100	Nej
Jernhusen AB	100	Nej
Lernia AB	100	Nej
LKAB	100	Nej

¹ Det rör sig om ett särskilt beslutat samhällsuppdrag när ett bolag har ett uppdrag beslutat av riksdagen att bedriva verksamhet som helt eller delvis syftar till att generera andra effekter än ekonomisk avkastning för ägaren.

Statligt ägda företag per departement med förvaltningsansvar	Ägarandel %	Har ett särskilt beslutat samhällsuppdrag
Metria AB	100	Nej
Orio AB	100	Nej
Postnord AB	60,7	Nej
Rise AB	100	Ja
Samhall AB	100	Ja
Saminvest AB	100	Ja
SAS AB	17,2	Nej
SBAB Bank AB (publ.)	100	Nej
SJ AB	100	Nej
SOS Alarm Sverige AB	50	Ja
Specialfastigheter Sverige AB	100	Nej
Statens Bostadsomvandling AB	100	Ja
Sveaskog AB	100	Nej
Svenska skeppshypotekskassan	100	Nej
Svensk-Danska Broförbindelsen Svedab AB	100	Ja
Swedavia AB	100	Ja
Swedfund International AB	100	Ja
Swedesurvey AB	100	Nej
Svenska rymdaktiebolaget	100	Nej
Svevia AB	100	Nej
Telia Company AB	37,3	Nej
Teracom Group AB	100	Ja
Vasallen AB	100	Nej
Vattenfall AB	100	Nej
Visit Sweden AB	50	Ja
Socialdepartementet		
Apotek Produktion & Laboratorier AB	100	Ja
Systembolaget AB	100	Ja

Statligt ägda företag per departement med förvaltningsansvar	Ägarandel %	Har ett särskilt beslutat samhällsuppdrag
--	-------------	---

Utbildningsdepartementet

European Spallation Source ESS AB		Under avveckling
-----------------------------------	--	------------------

Utrikesdepartementet

A/O Sweden House	36	Nej
------------------	----	-----